

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หัวข้อ : หลักนิติธรรม

เรื่อง : หลักนิติธรรมกับปัญหาการศึกษาอบรมในสังคมไทย

จัดทำโดย

นายสุรพล ภาษิตนิรันดร์

รหัส 570243

เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 2

วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ

สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมกับปัญหาการศึกษาอบรมในสังคมไทย

1. ความหมายของ “หลักนิติธรรม”

“หลักนิติธรรม” ตามรัฐธรรมนูญ 2550 มาตรา 3 วรรคสอง ได้บัญญัติถึงหลักนิติธรรมไว้ชัดเจนเป็นครั้งแรกในประเทศไทย โดยบัญญัติเป็นกรอบการใช้อำนาจและหน้าที่ของทุกหน่วยงานของรัฐในประเทศของเรา ไม่ว่าจะเป็นคณะรัฐมนตรี ไม่ว่าจะเป็นศาลหรือรัฐสภาหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญทั้ง 7 องค์กรนั้น หรือหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานก็จะต้องปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ไปในกรอบใหญ่ที่สุดของระบบกฎหมายของไทย คือ หลักนิติธรรม

“หลักนิติธรรม” เป็นคำที่ใช้ในระบบคอมมอนลอว์ เริ่มตั้งแต่ในประเทศอังกฤษโบราณเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 13 สมัยที่กษัตริย์อังกฤษต้องยอมออกแม็กนาคาต้ารับรองสิทธิพื้นฐานของประชาชนออกมา เรียกหลักการเหล่านั้นว่า rule of law ตลอดมาว่า การใช้อำนาจรัฐทุกกรณีจะต้องมีกรอบ มีธรรมะกำกับอยู่ด้วย แล้วก็ใช้ในความหมายค่อนข้างยืดหยุ่นและกว้าง ไม่ใช่เพียงแค่ว่าจะต้องปกครองกันด้วยกฎหมาย ปฏิบัติกันตามบทบัญญัติกฎหมายอย่างเดียว แต่กฎหมายทั้งระบบไม่ว่าในการสร้างกฎหมาย บังคับใช้กฎหมายตีความกฎหมาย ล้วนแต่จะต้องมีธรรมะของกฎหมายกำกับกฎหมายเหล่านั้นอยู่อีกชั้นหนึ่ง

ก่อนหน้า พ.ศ. 2550 หลักนิติธรรมยังไม่ใช่หลักกฎหมายในความเป็นจริงและในทางปฏิบัติของนักกฎหมายไทย หลักนิติธรรมซึ่งเป็นที่รู้จักกันมานานหลายสิบปีแล้ว แต่ว่าพวกเรารู้จักและเข้าใจหลักนิติธรรมในมิติของปรัชญากฎหมายหรือแนวคิดเท่านั้น ยังไม่มีสภาพบังคับจริงจังในระบบลายลักษณ์อักษร เพราะฉะนั้น โอกาสที่จะถูกนำมาใช้ในวงการกฎหมายจึงน้อย ส่วนใหญ่มักจะหลุดไปอยู่ในขอบเขตของด้านจริยธรรมหรือจรรยาบรรณ ซึ่งมีสภาพบังคับที่อ่อนล้ามาก รัฐธรรมนูญ 2550 นำเอาหลักนิติธรรมมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกก็เท่ากับสถาปนาหลักนิติธรรมให้เข้ามาเป็นหลักพื้นฐานของระบบกฎหมายไทยเป็นครั้งแรกเช่นเดียวกัน และวางตำแหน่งอย่างจงใจไว้ที่มาตรา 3 ซึ่งเป็นมาตราที่วางระเบียบของการแบ่งแยกอำนาจ การใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชนซึ่งเป็นอำนาจที่ใหญ่ที่สุดในประเทศนี้เอาไว้เลยว่า ไม่ว่าจะเป็นอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ องค์กรตรวจสอบอิสระต่าง ๆ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐทุกองค์กรต้องใช้อำนาจหน้าที่ภายในกรอบของหลักนิติธรรม

ความหมายของหลักนิติธรรม ระดับแรก ของหลักนิติธรรมก็คือความหมายเดียวกันกับหลักนิติรัฐในความหมายอย่างแคบที่คนไทยเข้าใจกัน หรือที่นักรัฐศาสตร์นิยมพูดกันว่า rule by law , not by man นี้ความหมายอย่างแรกไม่ใช่เอาตามความพอใจ หรืออำเภอใจของผู้ที่กุมอำนาจรัฐ แต่ต้องเป็นไปตามหลักกฎหมาย ระดับที่สอง ที่มุ่งหมายกันก็คือการให้มี rule of law หรือ ธรรมะของกฎหมาย กำกับการบัญญัติ การบังคับใช้ และการตีความกฎหมายอยู่อีกระดับหนึ่ง ธรรมะของกฎหมายคือหลักความยุติธรรมพื้นฐานที่สุจริตชนส่วนใหญ่ในสังคมไทยปัจจุบันตระหนักว่าเป็นรากฐานของระบบกฎหมาย ระบอบการปกครอง และวิถีชีวิตของคนไทย จะต้องนำมาเป็นกรอบของกฎหมายทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นการบัญญัติสร้างกฎหมายในระดับใด ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงไปถึงกฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ทั้งจะต้องเป็นกรอบหรือธรรมะสำหรับการบังคับใช้กฎหมายของฝ่ายบริหารผู้ทรงอำนาจ และต้องเป็นธรรมะเป็นกรอบสำหรับฝ่ายตุลาการที่จะวินิจฉัยตีความกฎหมายต่าง ๆ เหล่านั้น ระดับที่สาม หลักนิติธรรมในความหมายร่วมสมัยเวลานี้จะต้องก้าวขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง กล่าวคือ **หนึ่ง** ต้องรวมถึงการยืนหยัดในหลักความเป็นอิสระและเป็นกลางของฝ่ายตุลาการ **สอง** ต้องปกป้องพิทักษ์สิทธิมนุษยชนด้วย และ **สาม** จะต้องสอดคล้องคือไม่ขัดแย้งกับมาตรฐานระหว่างประเทศด้วย ถ้าการใช้อำนาจของรัฐใดไปขัดแย้ง เสาะกร่อน หรือ

ทำลายมาตรฐานขั้นต่ำในอารยสากลประเทศแล้ว การใช้อำนาจนั้นแม้ว่าจะชอบด้วยกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญของประเทศนั้นก็ขัดต่อหลักนิติธรรมในระดับที่ 3 นี้¹

ดังนั้น “Rule of law” ไม่เพียงแต่เป็นการปกครองโดยกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นธรรมชาติของกฎหมายอีกด้วย นิติ คือ กฎหมาย ธรรมะ คือ ความชอบธรรมของกฎหมายเหล่านั้น

2. พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงหลักนิติธรรมในวาระต่าง ๆ ก่อนรัฐธรรมนูญ 2550 ดังนี้

2.1 พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานแก่ ผู้สอบไล่ได้ วิชาความรู้ชั้นเนติบัณฑิต ใน พิธีพระราชทานประกาศนียบัตร สมัยที่ 33 ปีการศึกษา 2523 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2524 “...กฎหมายนั้นไม่ใช่ตัวความยุติธรรมเป็นแต่เพียงเครื่องมือหนึ่งสำหรับการรักษาและอำนวยความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษาความยุติธรรม ไม่ใช่เพื่อรักษาตัวบทของกฎหมายเอง และการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดินก็มิได้มีวงแคบอยู่เพียงแค่ขอบเขตของกฎหมาย หากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรรยา ตลอดจนเหตุและผลตามความเป็นจริงด้วย...”

2.2 พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานแก่นักกฎหมายในโอกาสต่าง ๆ “...กฎหมายเป็นเพียงเครื่องมือในการรักษาความยุติธรรม จึงไม่ควรจะมีความสำคัญยิ่งไปกว่าความยุติธรรม หากควรจะต้องถือว่าความยุติธรรมมาก่อนกฎหมายและอยู่เหนือกฎหมาย การพิจารณาคดีใด ๆ โดยคำนึงถึงแต่ความผิดความถูกตามกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นดูเป็นการไม่เพียงพอ ต้องคำนึงถึงความยุติธรรมซึ่งเป็นจุดประสงค์ของกฎหมายด้วยเสมอ...”

2.3 พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานแก่คณะกรรมการจัดงานวันรพี เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2516 “...กฎหมายมีไว้สำหรับให้มีความสงบสุขในบ้านเมือง มิใช่ว่ากฎหมายมีไว้สำหรับบังคับประชาชน ถ้ามุ่งหมายที่จะบังคับประชาชนก็กลายเป็นเผด็จการ กลายเป็นสิ่งที่บุคคลหมั่นน้อยจะต้องบังคับบุคคลหมั่นมาก ในทางตรงกันข้ามกฎหมายมีไว้สำหรับให้บุคคลส่วนมากมีเสรีและอยู่ได้ด้วยความสะดวก...”

2.4 พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานแก่คณะผู้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2516 “...ถ้าคนเรามีความยุติธรรมในใจแล้ว สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างอย่างเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมและเป็นประโยชน์แก่ตนเอง เพราะว่าความยุติธรรมนี้ก็คือความคิดที่มีเหตุผล คนเรามีหน้าที่ใด มีศาสนาใดก็ตาม ถ้ามีเหตุผลแล้วสามารถที่จะปฏิบัติงานทำให้งานนั้นสำเร็จและเป็นประโยชน์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น...”

2.5 พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตร แก่ผู้สำเร็จการศึกษาของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2515 “...ควรจะต้องถือว่าความยุติธรรมมาก่อนกฎหมายและอยู่เหนือกฎหมาย การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี...จำต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นจุดประสงค์ด้วยเสมอ การใช้กฎหมายจึงจะมีความหมายและได้ผลที่ควรจะเป็น...”

2.6 พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่ผู้สำเร็จการศึกษาของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ณ ศาลา

¹ จากการบรรยายพิเศษ “เรื่องศาลรัฐธรรมนูญกับการดำรงหลักนิติธรรม” ของท่านเจริญ ภักดีอนุกูล ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในวาระครบรอบ 14 ปี ศาลรัฐธรรมนูญ ในวันพฤหัสบดีที่ 29 มีนาคม 2555 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น

ดุสิตาลัย วันที่ 6 พฤศจิกายน 2518 “...เมื่อกฎหมายของเราดีอยู่แล้ว จุดใหญ่ที่สำคัญที่สุดในการธำรงรักษาความยุติธรรมในบ้านเมือง จึงได้แก่การสร้างนักกฎหมายที่ดีที่จะสามารถวิเคราะห์และใช้กฎหมายได้ตรงจุดประสงค์ ข้าพเจ้าจึงปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ทุกคนสร้างตนให้เป็นนักกฎหมายที่ดีที่แท้ โดยฝึกตนให้มีความกล้าในอาชีพของนักกฎหมาย คือกล้าที่จะปฏิบัติการไปตามความถูกต้องเที่ยงตรงทั้งตามกฎหมายและศีลธรรม ไม่ปล่อยให้ภัยาคติ คือ ความเอนเอียงไปด้วยความหวาดกลัวในอิทธิพลต่าง ๆ เข้าครอบงำ สำหรับเป็นกำลังส่งเสริมให้ทำงานได้ด้วยคามมองอาจ มั่นใจ และมุานะ อีกประการหนึ่งต้องฝึกให้มีความเคารพเชื่อมั่นในสังขธรรมคือความถูกต้องตามคลองธรรม ตามความเป็นจริงอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม ไม่เห็นสิ่งอื่นไต่ว่ายิ่งไปกว่าความจริง สำหรับป้องกันมิให้ความอยุติธรรม และความทุจริตเกิดขึ้น...”

3. นักกฎหมายในอุดมคติ

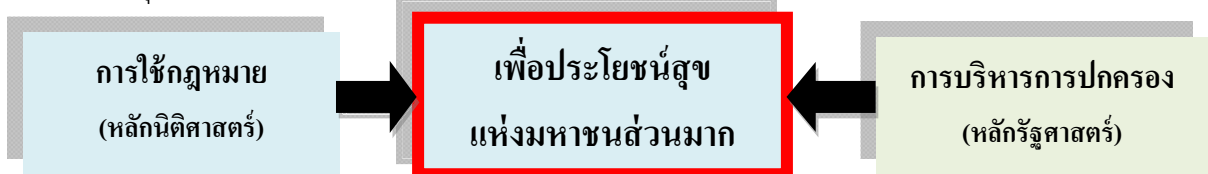
ในทุกประเทศมีความคาดหวังถึงนักกฎหมายในอุดมคติที่มีคุณสมบัติเป็นที่ต้องการของสังคม ซึ่งไทยเราเองก็มีการกล่าวถึงนักกฎหมายในอุดมคติ กล่าวคือ

3.1 นักยุติธรรม

“...การฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งคือมุ่งที่จะทำให้คนที่เข้ารับการอบรมไปทำงานได้ โดยมีเป้าหมายคือต้องการสร้าง TECHNICIAN สร้างนักกฎหมายไปทำงานด้านกฎหมาย... น่าจะถึงเวลาแล้วหรือยังที่จะเปลี่ยนเป้าหมายให้ชัดเจนว่าระบบการฝึกอบรมหรือผลิตนักกฎหมายหรือบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ต้องอยู่ที่ว่าผลิตคนที่เป็นนักยุติธรรม ไปเป็นคนที่มีแสงหาความถูกต้องเป็นธรรมในสังคม... งานสร้างความถูกต้องเป็นธรรมให้แก่สังคมเป็นงานที่ยาก มีอุปสรรคมากมายและต้องต่อสู้จริง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ตรงตำแหน่งไหนในกระบวนการยุติธรรม...”²

การที่เราจะเป็นนักกฎหมายที่เป็นนักยุติธรรมซึ่งใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการรักษาความยุติธรรมเพื่อความสงบสุขของสังคม ไม่ใช่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง

นักยุติธรรมต้องเป็นผู้ที่ฟังความทุกฝ่าย ด้วยใจเป็นธรรม ขบวนการต้องโปร่งใส สามารถตรวจสอบและชี้แจงเหตุผลต่อสาธารณชนได้

จุดหมายปลายทางของกฎหมาย (หลักนิติศาสตร์) ในการอำนวยความยุติธรรมกับงานบริการประชาชนของนักปกครอง(หลักรัฐศาสตร์) จุดจบอยู่ที่จุดเดียวกัน คือ “ประโยชน์ และความสุขที่เกิดแก่ประชาชนที่เราไปดูแลเขา และทำให้เขาเกิดความเลื่อมใสศรัทธา”³

หลักการนี้ เห็นร่วมกันซึ่งมีที่มาจาก พระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

² จากคำบรรยายท่านเจริญ ภัคตินานกุล ครั้งดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการสำนักงานอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา ได้กล่าวไว้ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2542

³ จากคำบรรยายของท่านเจริญ ภัคตินานกุล ครั้งดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งบรรยายให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมคลังสมองของกรมการปกครอง (Think Tank) รุ่นที่ 1 เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2550 ณ อาคารสัมมนาการ ว่างสวนสุนันทา กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

จะเห็นได้ว่าพระองค์ท่านจะทรงใช้ทั้งหลักรัฐศาสตร์ และหลักนิติศาสตร์ เชื่อมโยงกันไม่มีการแบ่งแยก ส่วนคนที่ไปไม่ถึงไหนหรือไม่เข้าใจพระปฐมบรมราชโองการดังกล่าว ก็ให้เห็นแต่ความขัดแย้งกันระหว่างรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ยังไม่พยายามหาจุดร่วมที่จะเดินทางไปทางเดียวกันได้ เพราะจะเป็นหลักชัยจุดหมายปลายทางที่ทำงานไปให้ถึงจุดเดียวกัน

เมื่อครั้งพระบรมศาสดาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศพุทธศาสนา (ค้นพบอริยสัจสี่) และบอกให้สาวกทั้งหลาย จงแยกย้ายไปคนละทาง เพื่อนำพระธรรมวินัยออกไปเผยแผ่แก่มหาชนให้มากที่สุด เพื่อให้คนมีปัญญาเข้าใจ เข้าถึงพระธรรมวินัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ให้เป็นไปเพื่อพหุชนหิตายะ สุขายะ” (พหุชน คือ ผู้คน มหาชนจำนวนมาก หิตายะ คือ ประโยชน์ สุขายะ คือ ความสุข) นั่นก็คือ เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก

สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ได้พระราชทานคติธรรมแก่ท่านเจ้าเมืองเมืองหนึ่งเกี่ยวกับการบริหารประเทศไว้ว่า “เจ้าคุณเอ๋ย อันอำนาจอยู่ที่ราษฎรเชื่อถือ ไม่ใช่อยู่ที่พระแสงราชศัสตรา จะไปอยู่ที่ไหนก็ตาม ถ้าเจ้าคุณทำให้ราษฎรเชื่อถือด้วยความศรัทธาแล้ว ไม่มีใครถอดเจ้าคุณได้แม้ในหลวง เพราะท่านก็ทรงปรารถนาให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขเช่นกัน”

ดังนั้น “เราจะต้องทำงาน เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก และต้องทำให้ราษฎรเขาเลื่อมใสศรัทธาด้วย ” ซึ่งเราควรยึดถือเป็นอุดมการณ์ในการทำงาน

นอกจากนี้ ท่านเจริญ ภัคตินากุล ยังให้ข้อคิดหลักการทำงานเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน และเพื่อให้ราษฎรเลื่อมใสศรัทธา 6 ขั้นตอน ดังนี้

6. ต้องไม่รุนแรง/หย่อนยาน/มทะลุเกินไป (เดินทางสายกลาง)
5. ต้องไม่ถกถั่น เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมไม่ลำเอียง
4. ต้องแยกแยะคนดี - คนเลว ให้เป็น
3. ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
2. ต้องฟังความทุกฝ่าย
1. ต้องวิเคราะห์เป็น

(1) **ต้องวิเคราะห์เป็น** เราต้องสำรวจให้ได้ก่อนว่า ประชาชนหรือหมู่คณะที่เรารับผิดชอบอยู่ เขาต้องการการอำนวยความสะดวกและการบริการแบบไหนที่เขายอมรับได้ ไม่ใช่เพียงแค่ใช้อำนาจตามกฎหมาย บ้านเมืองเท่านั้น ประชาชนทุกคนต้องการความถูกต้อง เป็นธรรม ดังนั้น เราต้องไม่ลืมอุดมการณ์ของเราที่ว่า “เราจะทำงานเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนจำนวนมาก ด้วยความถูกต้อง เป็นธรรม” เพื่อให้ราษฎรเชื่อถือศรัทธา

(2) **ต้องฟังความทุกฝ่าย** การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยทั่วไปมักอยู่ภายใต้ความขัดแย้ง กลไกที่สำคัญ คือ จะต้องฟังความทุกฝ่าย ขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นกลาง เราต้องไม่หูเบา ต้องฟังหูไว้หู ต้องไม่หูหนวก และถ้าแนบหูกับพื้นดินได้ด้วยก็จะดีมาก

ความเลื่อมของนักนิติศาสตร์ และนักปกครองจำนวนมากตกเหวเพราะกับดักของการใช้กฎหมาย เพราะเขาหลงผิดคิดว่า “กฎหมาย” คือ อำนาจ ซึ่งมันจะค่อย ๆ เสื่อมลง ๆ บางครั้งเราทำอะไร โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเรา “ลู่แก่อำนาจ” และ “ทรยศแก่อุดมการณ์” ที่ตั้งไว้ ไม่ได้ใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน ไม่ได้ใช้กฎหมายเพื่อให้ราษฎรเกิดความเลื่อมใสศรัทธา

(3) **ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม** สิ่งที่สังคมประชาธิปไตย ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก เป็นเงื่อนไขความถูกต้อง เป็นธรรม คือ การเปิดโอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน กำหนดขั้นตอนการทำงาน รับทราบผลสำเร็จของเรา และเราก็ต้องพร้อมที่จะยินดีรับความผิดพลาด โดยไม่ผลึกความรับผิดชอบให้กับผู้อื่น สถิติปัญหาเราไม่สมบูรณ์ 100% เราอาจเต็มไปด้วยความผิดพลาด หากประชาชนเสนอความคิดเห็นเพื่อขอแก้ไขกฎหมายการให้บริการประชาชนใด ๆ ซึ่งเราไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ก็ควรแจ้งเรื่องตามลำดับขั้นแล้วส่งมายังส่วนกลางให้ดำเนินการร่างกฎหมายตามที่ประชาชนเสนอแล้ว แต่งตั้งคณะกรรมการภาคประชาชน โดยเชิญตัวแทนประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกฎหมายฉบับนั้น ๆ เพื่อจะได้รับฟังความคิดเห็น ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนทั้งหลาย ฉะนั้น ต่อไปเราจะทำงานยากขึ้น จะต้องระมัดระวังจุดนี้ให้มากด้วย เพราะที่ผ่านมาเรามักจะปล่อยสรุปเร็ว โดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชน และบุคคลในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเสียก่อน เรามักคิดว่าสู้เราทำเองเลยไม่ได้

(4) **ต้องแยกแยะคนดี - คนเลว ให้เป็น**

ท่านจรัญ ภักดีธนากุล ได้ตั้งคำถามผู้เข้าอบรมฯ (Think Tank) ว่า “ทำไมคนถึงเห็นแก่ตัว” เพราะรากฐานของการทำอะไรที่ไม่ดี จะมาจากความ “เห็นแก่ตัว” ยิ่งถ้าเราเห็นแก่ตัวมากเท่าใด ก็ยิ่งเหลือให้ประชาชนน้อยลงเท่านั้น นั่นคือ เหลือสิทธิประโยชน์ส่วนรวมให้แก่มหาชนน้อยลง ในหลักพุทธศาสนาที่สอนเรื่องการทำความดีไว้ว่า

“ความดี คนดีทำได้ง่าย คนชั่วทำได้ยาก
ความชั่ว คนชั่วทำได้ง่าย คนดีทำได้ยาก”

ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ว่า เหตุที่ทำให้คนเห็นแก่ตัว เพราะ “ตัวกูใหญ่” ยิ่งถ้าตัวกูใหญ่มาก ก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมาก ถ้า “ตัวกูเล็ก” ก็ยิ่งเห็นแก่ตัวน้อย เรียกว่า “อัตตา” ของแต่ละคนใหญ่แค่ไหนนั่นเอง และ “ตัวกู” ก็คือ สิ่งสมมุติ สักวันก็จะมี “ตัวกู”

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงตรัสไว้ว่า : “รางวัลที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือ การค้นไม่พบความชั่วในตัวเรา”

(5) **ต้องไม่ลืกลั่น เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ไม่ลำเอียง** เราต้องไม่ตกเป็นทาสของความลึกลั่น เลือกปฏิบัติ ลำเอียง ตามหลักธรรมที่สอนถึงข้อควรจงดเว้น “อคติสูตร” ได้แก่ 4 ประการ ได้แก่

- 1) ฉันทาคติ = ลำเอียงเพราะความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้นเฉพาะสิ่ง
- 2) โทสาคติ = ลำเอียงเพราะความไม่ชอบ/ความโกรธ
- 3) ภยาคติ = ลำเอียงเพราะกลัว
- 4) โมหาคติ = ลำเอียงเพราะความโง่เขลา/งมงาย/หลง/ไม่รู้

ตัวอย่างเช่น วัสสะการพราหมณ์ (เจ้าเมืองแห่งหนึ่งในประเทศอินเดีย) ได้ถามพระพุทธเจ้าว่า “เราจะปกครองประเทศอย่างไรที่จะไม่ให้เสื่อมโทรม” พระพุทธองค์ทรงตอบว่า “ถ้าสังคมใดปกครองโดยอคติทั้ง 4 ประการ สังคมนั้นจะเสื่อมโทรม แต่ถ้าสังคมใดปกครองโดยไม่มีอคติทั้ง 4 ประการ สังคมนั้นจะไม่เสื่อมโทรม” ฉะนั้น การทำงานของเราต้องไม่ทำให้เสื่อมโทรม ถ้าตัวเราเสื่อมโทรม สังคมก็เสื่อมโทรม และประเทศชาติก็จะเสื่อมโทรมตามไปด้วย

(6) **ต้องไม่รุนแรง หย่อนยานจนเกินไป อายามุทะลุตุตัน (เดินทางสายกลาง)**

ทฤษฎีของหลักการนี้ คือ “ความพอเหมาะพอควร” เป็นเรื่องที่พูดลำบาก แค่นั้นจึงจะความพอเหมาะพอควร ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่จะบอกเราได้ว่า แค่นั้นคือมากไป น้อยไป

แต่สิ่งสำคัญที่ท่านจรัญ ภักดีธนากุล กล่าวไว้ว่า “การที่เราจะประพฤติตัวแบบเดินทางสายกลางได้นั้น” จะต้องรอบรู้ ไม่ใช่แค่ “รู้เขารู้เรา รบ 100 ครั้ง ชนะ 100 ครั้ง” (ของขุนงู) เท่านั้น แต่จะต้องนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาใช้ด้วย ได้แก่

- 1) รู้จักเหตุ - อุดมการณ์เราคือ “ทำงานเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก” เราต้องใช้อำนาจอย่างพอเหมาะพอควร ไม่ใช่ใช้อำนาจเพื่อตีเมืองขึ้น ชีวิตเราเกิดมาก็เพื่อสร้างบุญบารมี
- 2) รู้จักผล - ต้องทำให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจในบริการของเรามากที่สุด
- 3) รู้จักตน - ต้องค้นพบตัวเราเองให้เจอก่อนว่า เราเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่พอก็ต้องพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นเหมาะสมกับหน้าที่
- 4) รู้จักประมาณ - รู้จักประมาณตัวเองว่าทำได้หรือไม่ได้
- 5) รู้จักกาล - รู้จักกาลเทศะว่าเวลาไหนควร ไม่ควรอย่างไร
- 6) รู้จักชุมชน - รู้จักสถานที่ และพื้นที่โดยรอบ มีอะไรสำคัญ ๆ และอยู่ที่ไหนบ้าง
- 7) รู้จักบุคคล - รู้จักบุคคลรอบข้าง แนวร่วมกับเรา ผู้บังคับบัญชา/ใต้บังคับบัญชา

นอกจากนี้ ท่านจรัญ ภักดีธนากุล ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า โดยทั่วไปเวลาเราฝึกปฏิบัติธรรม มักจะ ต้องเริ่มต้นที่การถือศีล เมื่อมีศีลแล้ว ก็จะเกิดสมาธิ เมื่อมีสมาธิมาก ๆ ก็จะเกิดสติและปัญญาตามมา แต่ใน ความเป็นจริงเวลาที่เราปฏิบัติหน้าที่ราชการ จะพบว่าตรงกันข้าม คือ ปัญญาจะมาก่อน (เหมือนหิวรถจักร โบกี้แรก จะเป็นผู้นำขบวนไปยังจุดหมายปลายทางได้ แล้วศีลจึงเกิด เพราะศีลเกิดจากรการขัดเกลา พอเกิด ศีล แล้วสมาธิจึงเกิดภายหลัง เช่น ทำไมเราไม่รับสินบน ก็เพราะเรามีปัญญาตัดสินใจที่จะไม่รับ นั่นคือ เหตุผลที่ว่า ปัญญาจะมาก่อนศีลและสมาธิ

ในฐานะที่ต้องไปทำหน้าที่อำนวยความเป็นธรรมให้กับประชาชน ต้องยึดหลักปฏิบัติ ด้วยความถูกต้องและเป็นธรรมในเรื่องกระบวนการ ข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และผลลัพธ์

กระบวนการ การปฏิบัติต้องถือเอาความถูกต้องตามกฎหมายเป็นหลัก ไม่ว่าจะ เป็นขั้นตอน การจับกุม การแจ้งสิทธิ วิธีการสอบสวน ฯลฯ อย่าได้ละเลยขั้นตอนที่กฎหมายบังคับให้ต้องทำ เพราะหากไม่ ทำอาจจะทำให้การจับกุม หรือการสอบสวนไม่ชอบ อันจะเป็นผลสะท้อนกลับมาถึงตัวเองในภายหลังได้

ข้อเท็จจริง ต้องมีการแสวงหาข้อเท็จจริงให้ได้มากที่สุด ไม่ว่าจะ ใช้วิธีการสืบสวน หรือ สอบสวน ต้องแสวงหาข้อเท็จจริงทั้งสองด้าน ทั้งในทางที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ผู้ถูกกล่าวหา

ปัญหาข้อเท็จจริงคือ ปัญหาที่เราไม่มีทางรู้เองต้องฟังจากพยานหลักฐานของทั้งสองฝ่าย แล้วชั่งน้ำหนักว่าในประเด็นที่พิพาทกันนั้นจะเชื่อพยานหลักฐานของฝ่ายใดได้เพียงไร ซึ่งหลักฐานที่จะรับฟังได้ หรือไม่อยู่ที่ว่าหลักฐานนั้น ๆ มีเหตุผลสอดคล้องกับสามัญสำนึกหรือไม่

ข้อกฎหมาย ต้องแม่นยำและปรับข้อเท็จจริงให้เข้ากับข้อกฎหมายให้ครบถ้วน หากปรับข้อเท็จจริง เข้ากับข้อกฎหมายไม่ครบ จะด้วยมีเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม อาจถูกมองว่าเป็นผู้มีผลประโยชน์กับคดีนั้น หรือ อาจถูกร้องทุกข์กล่าวโทษว่าละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ได้

ปัญหาข้อกฎหมายเป็นเรื่องการนำตัวบทกฎหมายที่เหมาะสมมาปรับเข้ากับข้อเท็จจริง และถ้า กฎหมายไม่ชัดเจนก็ต้องมีการตีความกฎหมายคือ ต้องค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายให้ได้

ผลลัพธ์ การสรุปผลต้องออกมาตามแนวทางแห่งข้อเท็จจริงและพยาน หลักฐาน ไม่เบี่ยงเบน ไป เพราะมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาแทรก

3.2 นักกฎหมายที่ดี คุณสมบัติของนักกฎหมายที่ดีต้องมีองค์ประกอบหลายประการ ดังนี้

1) ต้องมีจริยธรรมขั้นมูลฐาน

ศาสตราจารย์ธานีรินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี กล่าวว่านักกฎหมายต้องมีจริยธรรม ขั้นมูลฐาน 5 ประการ คือ

- (1) ยึดมั่นและปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น
- (2) ต้องรักษาเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพกฎหมาย
- (3) ต้องมีความละเอียด ประณีต สุขุม

(4) มีความพอเหมาะพอดี

(5) มีสามัญสำนึก

หัวใจของจริยธรรมแห่งวิชาชีพกฎหมาย ได้แก่ การ**ประพฤติแต่ในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมาย คีลธรรม และประเพณี** และในกรณีที่มีข้อขัดแย้งหรือมีความไม่ชอบมาพากล นักกฎหมายต้องมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและกล้ากระทำในสิ่งที่ตนได้ไตร่ตรองแล้วมีความเชื่อมั่นว่าถูกต้องเป็นธรรม และเป็นเรื่องในหลักการที่สำคัญที่เรียกว่า “PRINCIPLE BEFORE EXPEDIENCY หลักการมาก่อนความสะดวกสบาย” เรื่องนี้บางครั้งก็เป็นเรื่องยากในสังคมไทย และค่านิยมในเรื่องรู้สึกเกรงใจ บางครั้งก็นำไปใช้อย่างไม่ถูกต้องอันทำให้จริยธรรมเสื่อมลงก็มี นักกฎหมายที่ดีจึงพึงระวังไม่เห็นแก่ความเกรงใจมากไปกว่าการรักษาความถูกต้องชอบธรรม

ตัวอย่างเช่น กรณีหน่วยราชการต่าง ๆ ที่ทำตามคำสั่งนักการเมืองหรือผู้บังคับบัญชา ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ผลสุดท้ายตนเองจะเป็นผู้รับผลกระทบอันนั้น โดยผู้สั่งไม่ต้องการรับผิดชอบ

เกียรติภูมิแห่งวิชาชีพ (PROFESSIONAL SOLIDARITY) สังคมของเรามีวิชาชีพต่าง ๆ อยู่มากมาย วิชาชีพกฎหมายก็เป็นวิชาชีพหนึ่ง นักกฎหมายเปรียบเสมือนเป็นตระกูลหนึ่งในสังคม นักกฎหมายทุกคนเสมือนเป็นบุคคลในตระกูล ใครทำอะไรดีเด่นก็ได้หน้าตาทั่วกัน ใครทำอะไรเสียหายก็เสียด้วยกันทั้งครอบครัวเหมือนปลาที่อยู่ในข้องเดียวกัน เรื่องนี้เป็นเรื่องของ**เกียรติภูมิ**ซึ่งนักกฎหมายด้วยกันช่วยส่งเสริมกันมา และเกียรติภูมินี้มิได้เกิดขึ้นได้เอง และการรักษาเกียรติภูมิของนักกฎหมายไทย นักกฎหมายจะดีเด่นหรือเลวร้ายแต่ผู้เดียวโดยไม่กระทบสังคมของนักกฎหมายมิได้ ผู้คนเขาศรัทธาก็เพราะส่วนหนึ่งอยู่ที่เกียรติภูมิ ซึ่งนักกฎหมายด้วยกันช่วยส่งเสริมกันมา และเกียรติภูมินี้มิได้เกิดขึ้นได้เอง และการรักษาเกียรติภูมิของนักกฎหมายในแต่ละสาขานั้นก็จะทำไม่ได้ นอกจากเราทุกคนในวิชาชีพจะต้องช่วยกันเทิดทูนจริยธรรมและความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของเราไว้ ผู้ใดยื่นหัตถ์ดำรงคุณธรรมและนำการพัฒนาไปสู่วิชาชีพ เราต้องยกย่อง สรรเสริญ ผู้ใดทำให้วิชาชีพของเราเสื่อมเสีย เราต้องร่วมกันป้องปรามหรือหาทางมิให้ผู้ผู้นั้นอยู่ในวงการวิชาชีพของเราต่อไป การผินก้างกันเพื่อผดุงเกียรติภูมินี้ เป็นจริยธรรมขั้นมูลฐานแห่งวิชาชีพของเรา ดังเช่น พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระราชทานแก่ผู้พิพากษาประจำศาลสำนักงานศาลยุติธรรม เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณตนก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2549 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถาบันศาลเป็นสถาบันซึ่งได้รับความไว้วางพระราชหฤทัย ให้ช่วยแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเมืองของประเทศ เพราะสถาบันศาลยังมีความซื่อสัตย์ สุจริต มีเหตุมีผล และมีความรู้ เป็นสถาบันที่มีเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพ

จริยธรรมวิชาชีพกฎหมายขั้นมูลฐานอีก 2 ประการ คือ **ความละเอียด ประณีต สุขุม และ ความพอเหมาะพอดี** ล้วนแต่เป็นเรื่องสำคัญซึ่งก็มีความแจ้งชัดอยู่ในตัว ไม่ต้องขยายความอะไรอีกในขั้นนี้

ในเรื่อง**สามัญสำนึก**นับได้ว่าเป็นหัวใจในความเห็นในเชิงกฎหมายทีเดียว อาจารย์กฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งกล่าวว่า “นักศึกษาบางคนท่องจำกฎหมายตลอดจนลิขิตได้แม่นยำ แต่วินิจฉัยไม่ถูก สอปลไม่ได้อันถึงกับมีการเล่าเป็นข้อขบขันกันว่า “ท่องกฎหมายที่บ้านจนภรรยาจำได้ เลี่ยงปัญหาภรรยา ครั้นมาถามอาจารย์ ความเห็นของภรรยาเป็นฝ่ายถูก” ตามเรื่องที่เล่ามานี้จะเห็นได้ว่าสามัญสำนึกของภรรยา ดีกว่าสามัญสำนึกของนักศึกษากฎหมายผู้นั้น ความสำคัญของสามัญสำนึกนี้ อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ผู้ใดก็ตามที่มีความรู้ในทางกฎหมาย ได้รับปริญญาสูงส่งเพียงใดก็ตาม ถ้าหากขาดเสียซึ่งสามัญสำนึกแล้ว ก็คงเข้าสู่ภพชาติที่ ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด สิ่งทีพึงสังวรไว้ในเบื้องต้นก็คือ ไม่ว่าเรื่องใดที่เกี่ยวกับกฎหมาย พึงตั้งปัญหาถามตัวเองก่อนเสมอว่า โดยสามัญสำนึกเรื่องนั้นควรจะเป็นประการใด

ตัวอย่างเช่น พยานเบิกความว่า “หลังเกิดเหตุ พยานได้ยินเสียงคนปัสสาวะ พยานจำได้ว่า เป็นเสียงจำเลยปัสสาวะ” คำเบิกความนี้ไม่น่าเชื่อถือเท่ากับคำเบิกความของพยานอีกรายหนึ่งที่ว่า “เห็นหลังคนร้าย แต่จำหน้าได้เพราะรู้จักกันมาตั้งแต่เด็ก”

ศาสตราจารย์ธานีรินทร์ ภัยวิเชียร องคมนตรี ได้กล่าวไว้ว่า นักกฎหมายที่ดีต้องมีเมตตาธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพเพิ่มเติมตลอดเวลา และจะต้องปรับปรุงตนเองให้เป็นนักกฎหมายที่มีความสามารถและมีความพร้อมอยู่เสมอ ถ้าหยุดเมื่อใดก็จะด้อยความสามารถและสูญเสียโอกาสที่จะทำความดีลงเป็นลำดับเมื่อนั้น

- เป็นนักกฎหมาย ต้องเคารพกฎหมาย
- นักกฎหมายที่บุคคลทั่วไปจะเคารพนั้น ต้องเคารพทั้งกฎหมายและศีลธรรม
- นักกฎหมายที่นักกฎหมายอื่นจะเคารพนั้น ต้องเคารพทั้งกฎหมาย ศีลธรรม

และจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย

- นักกฎหมายที่ประสบความสำเร็จทั้งในวิชาชีพและส่วนตัวอย่างงดงาม ต้องเป็นนักกฎหมายที่ตระหนักในสังขรณ์ของกฎแห่งกรรม เป็นที่ผู้ซึ่งเคารพทั้งกฎหมาย ศีลธรรม และจริยธรรมแห่งวิชาชีพกฎหมาย ด้วยใจสมัคร และจักปฏิบัติได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ตลอดอายุขัยของตน

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ธานีรินทร์ ภัยวิเชียร องคมนตรี ยังได้กล่าวอีกว่า **จริยธรรมขั้นมูลฐานอีกประการหนึ่งของนักกฎหมาย คือ “กฎแห่งกรรม”** ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมที่ทุกคนจะต้องยึดถือ คนที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงนั้น เงินทองที่ได้มาเป็นของร้อนจะมีอันเป็นไป เศรษฐีที่ร่ำรวยในทางมิชอบก็ดูมีอาถรรพ์ ลูกหลานไม่ได้ร่ำรวยด้วย

กฎแห่งกรรม ใครทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว ผู้นั้นก็จะได้รับกรรมอันนั้น ไม่มีใครก้าวล่วงกฎแห่งกรรมได้ กฎแห่งกรรมเป็นกฎธรรมชาติที่เที่ยงแท้และต้องเกิดอย่างแน่นอน สุดแต่ที่ว่าช้าหรือเร็วเท่านั้น กฎแห่งกรรมเป็นจริยธรรมขั้นมูลฐานของทุกศาสนา และควรถือกฎแห่งกรรมนี้เป็นจริยธรรมขั้นมูลฐานของนักกฎหมายด้วย ใครทำให้เราเจ็บใจ เราไม่ต้องผูกใจเจ็บและแก้แค้น เขาจะต้องได้รับผลร้ายนั้นเอง ถ้าเราแก้แค้นจะกลายเป็นเรื่องเวรไม่ระงับด้วยการจองเวร ผู้ใดช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ แม้จะเป็นเรื่องปิดทองหลังพระ ผู้นั้นก็จะได้รับผลบุญนั้น ไม่ช้าก็เร็ว มีบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่บุญก็ทำกรรมก็สร้าง บุคคลประเภทนี้ย่อมจะได้รับผลกรรมทั้งดีและชั่วผสมผสานกันไป เพราะกรรมชั่วไม่อาจหักกลบลบกันไปกับกรรมดีได้

อนึ่ง มีบุคคลเป็นจำนวนมากที่มีความขมขื่นและผิดหวังในชีวิต คิดย่อท้อครุ่นคิดอยู่แต่ว่าจะทำอะไรไปทำไม ทำไปก็ไม่ได้อะไร จึงไม่ยอมทำอะไรเลย ทั้ง ๆ ที่เป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องทำ บุคคลประเภทนี้มองข้ามสังขรณ์ในเรื่องกฎแห่งกรรมไปเสียสิ้น เมื่อตนเองไม่ได้ทำดีอะไรไว้เลย ก็หวังผลดีอันใดได้เล่า

บางคนคิดว่าเราจะทำอะไรก็ได้ ล่วงละเมิดกฎหมายอย่างไรก็ได้ ขออย่าให้มีคนเห็นก็แล้วกัน เมื่อไม่มีพยานหลักฐานก็ไม่ต้องรับโทษทัณฑ์ แต่นั่นเป็นเรื่องของการทำผิดกฎหมายของบ้านเมือง อย่าลืมว่า**เหนือกฎหมายยังมีกฎแห่งกรรม** การที่มีผู้รู้เห็นหรือไม่ ไม่สำคัญ ถ้าตนเองรู้เห็นก็เพียงพอแล้ว และจะต้องรับผิดชอบในผลกรรมอันนั้น เพราะกฎแห่งกรรมนั้นอยู่ที่เจตนาของผู้กระทำ

มีเรื่องจริงที่สมควรเล่าสู่กันฟังเรื่องหนึ่ง คือ นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ท่านหนึ่งเล่าว่า ตอนที่ท่านยังเป็นนักเรียนนายร้อยตำรวจอยู่นั้น ได้มีนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่สมัยโน้นผู้หนึ่งมาเล่าประสบการณ์ของตนให้นักเรียนทั้งชั้นฟังว่า ท่านเคยไปปราบผู้ร้ายใจอำมหิตชั้นไอ้เสือ มีอยู่รายหนึ่งจับตัวมาได้ คนร้ายถูกใส่กุญแจมือท่านใช้ปืนพกจ่อยิงไอ้เสือรายนั้นในระยะเผาขน ค่อย ๆ ยิงทีละนัด จนกระทั่งกะโหลกศีรษะตรงกระหม่อมแตกกระจายกระเด็นจากศีรษะ ต่อมาท่านมีบุตรเกิดมาที่กะโหลกศีรษะไม่มีกระหม่อม อยู่ได้ไม่นานก็เสียชีวิต แม้นายตำรวจผู้นั้นจะกระทำผิดอุกฉกรรจ์สถานใดก็ตาม การที่ท่านนำเอาประสบการณ์ของท่านเองมาเล่าให้นักเรียนนายร้อยตำรวจฟังตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนอยู่นั้นนับว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดี เป็นเครื่องเตือนใจผู้ที่เป็น

นายตำรวจรุ่นใหม่อย่างดีที่สุดในเรื่องกฎแห่งกรรม ซึ่งคงจะไม่มีนักเรียนนายร้อยตำรวจคนใดในรุ่นนั้นจะลืมเรื่องนี้ลงตลอดเวลาที่เป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์อยู่ อย่างไรก็ตาม คนส่วนมากไม่เชื่อกฎแห่งกรรม เพราะกรรมมิได้สนองตอบทันตาเห็นอย่างเรื่องที่เล่ามานี้ นอกจากนั้นเมื่อเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมแล้ว ก็ต้องเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดด้วย มิฉะนั้นแล้วจะสงสัยว่าเหตุไฉน บางคนก็เกิดมาบนกองเงินกองทอง ทั้ง ๆ ที่ยังมิได้กระทำความดีให้ปรากฏแต่อย่างใด บางคนเกิดมาก็มีแต่ความทุกข์ยากหรือพิการมาแต่กำเนิด ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีโอกาสได้กระทำความดีเลย บางคนสะสมความดีไว้มากมาย แต่ก็หาได้รับผลดีจากกรรมดีของตนที่ทำไว้จนชีวิตหาไม่ และยังมีบุคคลอีกมากมายที่มุ่งแต่จะประกอบกรรมชั่วสร้างความทุกข์ร้อนให้ผู้อื่นไว้เหลือคณานับ ก็มิได้รับผลร้ายจากกรรมชั่วของตนเองในชีวิตนี้ กรรมเก่าอาจตามมาส่งผลในชาตินี้หรือติดตัวไปส่งผลในชาติหน้า ภาพหน้าเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นแก่คนเรานั้นไม่ใช่เป็นเหตุบังเอิญหรืออุบัติเหตุ แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยมีเหตุมีผล มีที่มาและมีที่ไปตามกฎแห่งกรรม

ถ้าจะเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมก็ต้องเชื่อให้สนิท ถ้าเชื่อเพียงครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็จะไม่สบายใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เชื่อครึ่ง ๆ กลาง ๆ มักจะไม่คำนึงถึงผลของการปฏิบัติตนที่มีชอบว่าจะส่งผลร้ายแก่ตนในท้ายที่สุดอย่างไร เพราะกิเลสบังตาอยู่ และกรรมก็ได้ส่งผลให้เห็นทันตาเสมอไป

ตามหลักกาลามสูตรในพุทธศาสนา คือไม่ควรเชื่อเพราะตำราว่าไว้เช่นนั้น ไม่ควรเชื่อเพราะผู้สอนว่าไว้เช่นนั้น หากแต่จักต้องใคร่ครวญด้วยตนเอง ควรสังเกตด้วยตนเองจากเหตุการณ์ในชีวิตของตนเองและจากเหตุการณ์ในชีวิตของผู้อื่นว่าเป็นจริงหรือไม่ จนตระหนักว่าความจริงเป็นอย่างไร ผู้ใดตระหนักในความจริงของกฎแห่งกรรมได้รวดเร็วเพียงใด ก็จะเป็นหลักประกันอยู่ในตัวเองว่า ผู้นั้นจะมุ่งแต่จะทำสิ่งที่ดี สิ่งที่ชอบตลอดไปรวดเร็วขึ้นเพียงนั้น นี่คือกำไรแห่งชีวิตอันไม่มีสิ่งอื่นใดจักเปรียบปานได้

2) นักกฎหมายที่เป็นนักกฎหมายที่ดีต้องเป็นผู้มีความประพฤติสุจริต ด้วยกาย วาจา ใจ

สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ ระบบการศึกษาของประเทศไทยเรา เพราะเรามุ่งเน้นแต่การพัฒนาด้านองค์ความรู้และทักษะ มุ่งเน้นการให้ความรู้เพื่อเอาตัวรอด ไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างนิสัยที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน ทำให้เด็กเหล่านั้นโตขึ้นมาจะทำทุกอย่างเพื่อตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดระเบียบวินัย ขาดความซื่อสัตย์สุจริต มือใครยาวสาวได้สาวเอา โรงเรียนมุ่งสอนแต่วิชาการ ไม่ได้สอนความประพฤติ (ครูสอนหนังสือไม่สอนคน) ทำให้ประเทศเรามีปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ความไม่มีระเบียบวินัย ไม่เคารพกฎหมาย ความไม่ซื่อสัตย์สุจริต การไม่รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง ขาดความมุ่งมั่นและความอดทน ขาดความขยันหมั่นเพียร ไม่รู้จักการเสียสละ และขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ระบบการศึกษาของไทยทำให้พลเมืองของประเทศคิดแต่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ทำตัวเป็นเหมือนปลวกมอดคอยกัดกินบ้านเมืองของตัวเอง โดยไม่ได้คิดทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติถิ่นกำเนิด ซึ่งตรงกันข้ามกับระบบการศึกษาในต่างประเทศ ระบบการศึกษาของประเทศไทยที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนตั้งแต่เด็ก โดยมุ่งการปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน

3) นักกฎหมายที่เป็นนักกฎหมายที่ดีต้องรอบรู้กฎหมายที่อยู่ในความรับผิดชอบทั้งหมด

หากไม่รอบรู้กฎหมายทั้งหมดก็ไม่สามารถรักษาความยุติธรรมได้ ตัวอย่างเช่น

(1) กรณีมีปลัดอำเภอคนหนึ่ง ได้รับมอบหมายให้ไปตรวจสอบที่ดินสาธารณประโยชน์ แล้วรับรองผลการตรวจสอบว่าไม่ใช่ที่ดินสาธารณประโยชน์ จนมีการออกโฉนดที่ดินดังกล่าว คณะกรรมการ ป.ป.ช.สอบสวนแล้วมีมติว่า ข้อกล่าวหาเรื่องทุจริตต่อหน้าที่ไม่มีมูล แต่มีความผิดฐานประมาทเลินเล่อในหน้าที่ราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ซึ่งความผิดวินัยฐานประมาทเลินเล่อในหน้าที่ราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ก็ไม่ใช่ความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่อันเป็นมูลความผิดทางวินัย ตามนัยมาตรา 91(1) หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมอันเป็นมูลความผิดอาญาตามนัยมาตรา 91(2) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ

ปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ที่จะต้องดำเนินการต่อไปตามมาตรา 92 และ มาตรา 93 คณะกรรมการ ป.ช.จึงไม่มีอำนาจในการไต่สวนและมีความเห็นไปยังผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาโทษทางวินัยในฐานความผิดดังกล่าว และจะถือเอารายงานเอกสารและความเห็นของคณะกรรมการ ป.ช.เป็นสำนวนการสอบสวนทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยแก่ปลัดอำเภอผู้นั้นไม่ได้ ดังนั้น การที่รองอธิบดีปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมการปกครอง โดยมติ อ.ก.พ. กรมการปกครองได้มีคำสั่งปลดปลัดอำเภอผู้นั้นออกจากราชการ ฐานประมาทเลินเล่อในหน้าที่ราชการอันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง โดยที่ยังไม่ได้สอบสวนตามมาตรา 102 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2535 คำสั่งลงโทษดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(2) กรณีกรมการปกครองมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงโทษปลัดอำเภอ (เจ้าพนักงานปกครอง 6) จากภาคทัณฑ์เป็นไล่ออกจากราชการตามมติ อ.ก.พ.กรมการปกครอง กรณีถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงในเรื่องทำการถอดพวงมาลัยเพาเวอร์จากรถยนต์สุขาภิบาลมาใส่รถยนต์ของตนเองในความผิดวินัยฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการและประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 82 วรรคสาม และมาตรา 98 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ปลัดอำเภอผู้นั้นได้อุทธรณ์คำสั่งโทษดังกล่าวและ ก.พ. ได้พิจารณาอุทธรณ์รายนี้โดย ผู้อุทธรณ์แถลงด้วยวาจาแล้วตามทางการสอบสวนพยานหลักฐานฟังได้ว่า “ปลัดอำเภอผู้นี้ได้ไปขอยืมระบบพวงมาลัยเพาเวอร์รถยนต์ของเทศบาล (สุขาภิบาล) จากนายกเทศมนตรี ในขณะที่มาติดตั้งกับรถยนต์ของตนเองและได้ใช้รถยนต์คันดังกล่าวในการปฏิบัติหน้าที่ราชการในตำแหน่ง ปลัดอำเภอตลอดมา และเมื่อมีการทวงถามจากเทศบาลก็ได้ถอดคืนให้ในที่สุด การกระทำของปลัดอำเภอผู้นี้ เป็นเพียงความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรงฐานไม่ถึงปฏิบัติตามระเบียบและแบบธรรมเนียมของทางราชการและจรรยาบรรณาของข้าราชการพลเรือน ตามมาตรา 91 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกรณีความผิดวินัยเล็กน้อย ควรได้รับโทษภาคทัณฑ์ ก.พ. จึงลงมติให้รายงานนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งการให้กรมการปกครองลดโทษให้ปลัดอำเภอผู้นี้ จากไล่ออกจากราชการเป็นภาคทัณฑ์และสั่งให้ กลับเข้ารับราชการต่อไป และรองนายกรัฐมนตรีสั่งและปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรีพิจารณาแล้วมี คำสั่งให้ดำเนินการตามมติ ก.พ. กรมการปกครองจึงได้มีคำสั่งให้ปลัดอำเภอผู้นี้กลับเข้ารับราชการตามคำสั่ง รองนายกรัฐมนตรีฯ

(3) กรณีร้องเรียนขอความเป็นธรรมในเรื่องถูกฉ้อโกง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 ซึ่งทางจังหวัดพิจารณาแล้วมีความเห็นว่า เรื่องดังกล่าวล่วงเลยมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปีแล้ว ทำให้หนี้ดังกล่าวขาดอายุ ความ ไม่สามารถดำเนินการตามกฎหมายได้ และสั่งให้ยุติเรื่อง มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาคือใครจะเป็น ผู้วินิจฉัยชี้ขาด คดีใดขาดอายุความหรือไม่นั้น ปกติคือศาล แต่การพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดในคดีอาญาและคดีแพ่งจะต่างกัน ในคดีอาญาจำเลยจะยกข้อต่อสู้เรื่องคดีขาดอายุความไว้หรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจหยิบขึ้นมาวินิจฉัยได้เอง เพราะเป็นข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน เนื่องจากสิทธิในคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับสิ้นไปเมื่อคดีขาดอายุความ (มาตรา 39(6) ประกอบมาตรา 195 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ส่วนในคดีแพ่ง ถ้าโจทก์นำคดีที่ขาดอายุความมาฟ้อง และจำเลยไม่ยกเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้ ศาลจะอ้างเอาอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้ (มาตรา 193/29 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) บุคคลอื่นกระทำได้เพียงให้ความเห็นว่าน่าจะขาดอายุความเท่านั้น ไม่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาด

4) ในการปรับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกฎหมาย สิ่งสำคัญที่สุดที่นักกฎหมายที่เป็นนักกฎหมายที่ดีต้องรู้คือ เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ๆ ว่ามีอยู่อย่างไร

หากไม่รู้ก็อาจทำให้ตีความ หรือปรับข้อกฎหมายผิดไปจากเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ๆ ได้ เช่น พ.ร.บ.สถานบริการ พ.ศ.2509 เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อควบคุมบุคคลที่ประกอบกิจการสถานบริการ อันอาจกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อ

รักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อย ศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ดังนั้น กิจการใดแม้จะมีลักษณะเข้าเป็นสถานบริการ แต่ไม่มีพฤติการณ์ที่ส่อไปในทางเสื่อมเสีย หรือเกิดความไม่สงบเรียบร้อย กฎหมายก็ไม่ประสงค์ที่จะเข้าไปควบคุม ดังนั้น การที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองไปตรวจพบสถานที่ประกอบกิจการ เช่น ร้านตัดผมสตรีที่มีการอบและนวดตัวอยู่ด้วย เป็นร้านห้องแถวห้องเดียว เจ้าของร้านเป็นช่างเอง มีพนักงานเป็นผู้ช่วย 2 คน ทำกิจการเพื่อเลี้ยงชีพตามความรู้ความสามารถที่มี ไม่เคยมีพฤติกรรมส่อไปในทางเสื่อมเสีย แต่การประกอบกิจการของร้านเข้าลักษณะสถานบริการ ประเภท มาตรา 3(3) สถานอาบอบนวด โดยมีผู้ให้บริการ แต่ไม่เคยขออนุญาตตามกฎหมายสถานบริการ และไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เราจะทำการจับกุมในข้อหาเปิดสถานบริการโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ ถ้ายึดหลักการตีความตามลายลักษณ์อักษร ก็เป็นความผิดตามกฎหมายสถานบริการ แต่ถ้ารู้เจตนาของกฎหมายว่าสถานประกอบการเช่นนี้ กฎหมายไม่ประสงค์จะควบคุม แต่การยกร่างกฎหมายนั้น จะเขียนบรรยายให้ละเอียดทุกแห่งทุกมุมย่อมเป็นไปได้ เราก็อาจจะปล่อยเลยไปไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว เอาเวลาไปเข้มงวดกวดขันกับสถานบริการอื่นที่มีพฤติกรรมเสื่อมเสียจะดีกว่า ในทางตรงข้ามถ้าเราเข้าไปจับกุมดำเนินคดีเป็นข่าวแพร่หลายไปในสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เราต้องคิดว่าคนส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับการกระทำของเราหรือจะตำหนิเรา

4. ปัญหาหลักนิติธรรมในสังคมไทย

4.1 การทำงานของข้าราชการที่มุ่งประโยชน์ส่วนตน

ในปัจจุบันเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปว่ามีข้าราชการจำนวนมากที่ทำงานมุ่งประโยชน์ส่วนตน ไม่ยึดมั่นในหลักนิติธรรม บางส่วนมีการร้องทุกข์กล่าวโทษแต่ก็มีจำนวนมากที่ไม่มีการร้องทุกข์กล่าวโทษ เนื่องจากมีการสมยอมกันระหว่างผู้กระทำผิดและเจ้าหน้าที่ ดังตัวอย่างเรื่องจริงของปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรม

เรื่องที่หนึ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจในการอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมของ นายทะเบียนโรงแรมแห่งหนึ่ง โดยปรากฏข้อเท็จจริงว่า เมื่อคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งได้ออกไปตรวจสอบความถูกต้องสถานที่ตั้งโรงแรมของผู้ขออนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมตามที่ผู้มีอำนาจออกใบอนุญาตมอบหมายแล้ว พบว่าผู้ขออนุญาตได้ก่อสร้างอาคารชั้นเดียว กั้นกำแพงแต่ละห้องพักยื่นออกไปด้านหน้าของห้องพัก เพื่อเป็นที่จอดรถของผู้มาใช้บริการได้ 1 คันของแต่ละห้องพัก พร้อมติดตั้งวัสดุอุปกรณ์สำหรับแขวนผ้าผ่านสามารถรูดเปิดปิดได้ไว้ด้านหน้าทางเข้าห้องพักแต่ละห้อง แต่ขณะที่คณะกรรมการไปตรวจผู้ขออนุญาตได้ถอดผ้าผ่านออกไว้ด้านข้าง ซึ่งโดยวิญญูชนทั่วไปจะรู้ชัดแจ้งว่า สถานที่แห่งนี้เป็นโรงแรมมาตรฐาน จึงเสนอความเห็นต่อนายทะเบียนโรงแรมว่า ไม่ควรออกใบอนุญาตให้ผู้ขออนุญาตจนกว่าจะมีการแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทยเรื่องกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจโรงแรม พ.ศ.2551 ข้อ 8 กำหนดว่า สถานที่จอดรถของโรงแรมที่อยู่ติดห้องพักต้องไม่มีลักษณะมิดชิดและต้องสามารถมองเห็นรถที่จอดอยู่ได้ตลอดเวลา กรณีนี้จึงเป็นดุลพินิจของนายทะเบียนโรงแรมที่จะต้องพิจารณาตามหลักเกณฑ์ของกฎกระทรวงฯ ว่า สถานที่จอดรถของโรงแรมนั้นไม่มีลักษณะมิดชิดและสามารถมองเห็นที่จอดอยู่ได้ตลอดเวลา หรือไม่ แต่ไม่นานทราบข่าวว่าโรงแรมแห่งนี้ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจโรงแรมจากนายทะเบียนโรงแรมผู้มีอำนาจลงนามออกใบอนุญาตให้เรียบร้อยแล้ว โดยที่ยังไม่มีการแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้องตามกฎหมายกระทรวงฯ แต่อย่างใด เพราะผู้มีอำนาจคนนั้นได้รับเงินค่าธรรมเนียมที่สูงเกินกว่าใบเสร็จรับเงิน 10 เท่า นั่นเอง

เรื่องที่สอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจับกุมแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายในพื้นที่อำเภอแห่งหนึ่ง กล่าวคือ ปลัดอำเภอฝ่ายความมั่นคงได้นำกำลังสมาชิกอาสารักษาดินแดนออกตรวจสถานบริการในเวลา กลางคืนแล้วได้ตรวจพบแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายตาม พ.ร.บ.การทำงานของแรงงานต่างด้าว พ.ศ.2551

จำนวน 5 คน จึงได้ควบคุมตัวแรงงานต่างด้าวพร้อมตัวผู้จัดการร้านมา ณ ที่ว่าการอำเภอ โดยที่ไม่ได้ทำการสอบสวนหรือดำเนินคดีตามกฎหมายแต่อย่างใด เพราะรู้ดีอยู่แล้วว่าภายในคืนนี้นายจ้างจะต้องนำเงินมาให้ ปลัดอำเภอคนนี้เป็นเงิน 30,000 บาท แล้วก็มารับตัวกลับไปได้แล้ว ซึ่งปลัดอำเภอคนนี้มีภักดีกรรมใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบในลักษณะเช่นนี้เป็นประจำ

4.2 การละเมิดหลักนิติธรรมของ ส.ส. และ ส.ว.

ในอดีตที่ผ่านมาส่วนใหญ่การละเมิดหลักนิติธรรมจะเกิดขึ้นในขั้นตอนการบังคับใช้กฎหมายซึ่งเป็นเรื่องฝ่ายบริหาร แต่ปัจจุบันดังที่เป็นข่าวว่ามีการละเมิดหลักนิติธรรมของฝ่ายนิติบัญญัติดังตัวอย่าง

เรื่องที่ 1 เรื่องคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ว่าด้วยที่มาของ ส.ว. พบกรณีตัวอย่างหลายประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง เมื่อข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับที่มาของ ส.ว. ที่ใช้ในการประชุมพิจารณาาร่วมกันของรัฐสภามิได้เป็นฉบับเดียวกันกับที่มีการยื่นญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2556 มาใช้ในการพิจารณาในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ แต่ได้นำร่างที่มีการจัดทำขึ้นใหม่ ซึ่งมีหลักการแตกต่างจากร่างเดิมที่เสนอไว้หลายประการ โดยไม่ปรากฏว่ามีสมาชิกรัฐสภาพร้อมลงชื่อเสนอญัตติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นใหม่แต่อย่างใด มีผลเท่ากับว่าการดำเนินการในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่รัฐสภารับหลักการตามคำร้องนี้ เป็นไปโดยมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 (1) วรรคหนึ่ง

ประเด็นที่สอง เมื่อข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานทั้งหมดปรากฏว่า การกำหนดวันแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญในการประชุมรัฐสภาครั้งนี้ ที่ประชุมได้ลงมติให้กำหนดเวลาแปรญัตติ 15 วัน แต่ผู้ถูกร้องที่ 1 ได้สรุปให้เริ่มต้นนับย้อนหลังไป 15 วันนั้น (ตั้งแต่วันที่ 4 เมษายน 2556) ทำให้ระยะเวลาการขอแปรญัตติเหลือเพียง 1 วัน เท่านั้น เห็นว่า การเริ่มนับระยะเวลาย้อนหลังไปจนทำให้เหลือระยะเวลาขอแปรญัตติเพียง 1 วัน เป็นการดำเนินการที่ขัดต่อการประชุมและไม่เป็นกลาง จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 125 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ทั้งขัดต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

ประเด็นที่สาม เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า วิธีการในการแสดงตนและลงมติในการพิจารณาญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ในการออกเสียงลงคะแนนถือเป็นเรื่องเฉพาะตัวของสมาชิกรัฐสภาจะต้องมาแสดงตนด้วยตนเอง เมื่อผู้ถูกร้องที่ 162 ได้ใช้บัตรอิเล็กทรอนิกส์แสดงตนและออกเสียงลงคะแนนคราวละหลายใบ หมุนเวียนใส่เข้าไปในเครื่องอ่านบัตรและกดปุ่มแสดงตนติดต่อกันหลายครั้ง การดำเนินการดังกล่าว เป็นการละเมิดหลักการพื้นฐานของการเป็นสมาชิกรัฐสภา ขัดต่อข้อบังคับการประชุมของรัฐสภา ขัดต่อหลักความซื่อสัตย์สุจริตที่สมาชิกรัฐสภาได้ปฏิญาณตนไว้ และขัดต่อหลักการออกเสียงลงคะแนนตามบทบัญญัติมาตรา 126 วรรคสาม มีผลทำให้เป็นการออกเสียงลงคะแนนที่ทุจริต มีอาจถือว่าเป็นมติที่ชอบของรัฐสภาในกระบวนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม

ประเด็นที่สี่ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วย 2 สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ให้มีดุลยภาพระหว่างกัน การแก้ไขเนื้อหารัฐธรรมนูญให้ ส.ว. มาจากการเลือกตั้ง เหมือนถอยหลังลงคลอง ทำให้วุฒิสภากลับเป็นสภาญาติพี่น้อง สภาครอบครัว และสภาผิวเมีย ทำลายสาระสำคัญของการมีสองสภา นำพาไปสู่การผูกขาดอำนาจรัฐ ตัดการมีส่วนร่วมของปวงประชาหลากหลายสาขาหลายอาชีพ นอกจากนี้ ยังขัดต่อรัฐธรรมนูญ ในเรื่องกระบวนการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาที่จะบัญญัติขึ้นใหม่ โดยรวบรัดให้มีการประกาศใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวโดยไม่ต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 141 ที่จะต้องส่งร่างกฎหมาย

ดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาทบทวนความชอบด้วยรัฐธรรมนูญเสียก่อน ทำให้ฝ่ายการเมืองสามารถออกกฎหมายได้ตามอำเภอใจโดยอาศัยเสียงข้างมากปราศจากการตรวจสอบ การดำเนินการพิจารณาและลงมติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของผู้ถูกร้องทั้งหมดในคดีนี้ จึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ⁴

เรื่องที่ 2 เรื่องคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา ๑๙๐ และการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศ พบกรณีตัวอย่างหลายประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง การปิดการอภิปรายร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๑๙๐ ในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ เป็นการรวบรัดปิดการอภิปรายและปิดการประชุมเพื่อให้มีการลงคะแนนเสียงจึงเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ไม่ชอบ เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายเสียงข้างมากโดยไม่เป็นธรรมอันเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม

ประเด็นที่สอง การกำหนดวันแปรญัตติร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๑๙๐ การนับระยะเวลาในการแปรญัตติยอมไม่อาจนับเวลาย้อนหลังได้ แต่ต้องนับตั้งแต่วันที่ที่ประชุมมีมติเป็นต้นไป จนทำให้เหลือระยะเวลาขอแปรญัตติเพียง ๑ วัน ทั้งยังขัดแย้งต่อข้อบังคับการประชุมของรัฐสภาและไม่เป็นกลาง จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๒๕ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง อีกทั้งขัดต่อหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง

ประเด็นที่สาม การที่ผู้ถูกร้องได้แก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยเพิ่มคำว่า “โดยชัดแจ้ง” ต่อท้ายประเภทหนังสือสัญญาต่าง ๆ ตามมาตรา ๑๙๐ วรรคสอง ก่อให้เกิดอำนาจตีความแก่คณะรัฐมนตรีโดยอาศัยความอย่างแคบหรือการตีความอย่างจำกัดความ เพื่อให้หนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา เป็นการลดทอนอำนาจของรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรของฝ่ายนิติบัญญัติ ให้เหลือเพียงอำนาจตรวจสอบหนังสือสัญญาใดที่มีบทให้เปิดเสรีด้านการค้า การลงทุน เท่านั้น และเพิ่มอำนาจให้คณะรัฐมนตรีในการทำหนังสือสัญญากับนานาชาติประเทศ จึงเป็นการทำลายดุลยภาพในการตรวจสอบถ่วงดุลย์ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ การกระทำดังกล่าวของผู้ถูกร้องจึงเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง อันเป็นการกระทำเพื่อให้บุคคลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ⁵

5. การทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของกฎหมายยึดมั่นในหลักนิติธรรม

ประเทศไทยมีบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการของกฎหมายเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ยึดมั่นในหลักนิติธรรม ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้แต่อีกส่วนหนึ่งถึงแม้จะรู้ว่าหลักนิติธรรมคืออะไรแต่ก็ไม่ได้นำมาปฏิบัติเพราะมุ่งที่จะใช้กฎหมาย ออกกฎหมาย และตีความกฎหมาย เพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง ปัญหาคือทำอย่างไรที่จะทำให้คนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการของกฎหมายยึดมั่นในหลักนิติธรรม เป็นนักยุติธรรม หรือเป็นนักกฎหมายที่ดีมีคุณธรรมจริยธรรม

NELSON MANDELA อดีตประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ซึ่งได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ เป็นมหาบุรุษนักต่อสู้เรื่องการเหยียดผิวและเป็นแบบอย่างการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในประเทศกล่าวว่า “การศึกษาเป็นอาวุธที่ทรงคุณภาพมากที่สุดที่คุณจะใช้เปลี่ยนแปลงโลกได้” ดังนั้น การที่ทำให้คนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของกฎหมายเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นนักกฎหมายที่ดีจะต้องมีการให้การศึกษาอบรมปลูกฝังหลักธรรมที่สำคัญ โดยการอบรมปลูกฝังควรจะมีการอบรมปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ซึ่งครอบครัว สื่อ และระบบการศึกษาจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและ

⁴ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15-18/2556 ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2556

⁵ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2557 ลงวันที่ 8 มกราคม 2557

เขาวชน ซึ่งในความเห็นของผู้เขียนคิดว่า หลักธรรมที่สำคัญที่คนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการของกฎหมายควรจะต้องมี คือ ความเป็นมนุษย์ หิริโอตตปปะ อุเบกขาและอริยมรรค กล่าวคือ

(1) **มีความเป็นมนุษย์** คือ มีศีลห้าเป็นอย่างน้อยเพราะมนุษย์จะเป็นผู้มีใจสูง มีโพธิ คือ มีปัญญาที่จะแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่ว สิ่งที่ควรกับสิ่งที่ไม่ควร ส่วนคนที่ไม่ใช่มนุษย์จะมีจิตใจต่ำ ถูกครอบงำด้วยกิเลสจนแยกแยะความผิดชอบชั่วดีไม่ออก ดังนั้นโพธิจึงเป็นเครื่องทำความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับคน

ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า “โพธิ คือ ความรู้หมายถึงสติปัญญาที่จะช่วยให้รอดได้ โพธินี้เป็นคุณสมบัติดั้งเดิมของจิตใจ คือจิตใจทุก ๆ ชนิดจะมีเชื้อของความเป็นโพธิ คือ อย่างน้อยมันก็รู้จักอะไรตามที่ควรจะรู้จักในขั้นแรก แล้วมันจะค่อย ๆ เจริญงอกงามไปจนรู้จักสิ่งที่ยากที่ลึกที่สูงขึ้นไป ธรรมชาติได้ให้เชื้อแห่งโพธิมาแล้วทั้งนั้น แต่เราไม่ปลูกไม่ฝังหรือเพาะหว่านมันให้เจริญงอกงาม มันก็เลยเป็นช่องว่างสำหรับกิเลสอันเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามจะงอกงาม เราเกิดมาแทนที่โพธิจะงอกงามกลับหดหู่ลงไป ให้ช่องแก่กิเลสที่จะงอกงามเจริญยิ่งขึ้น เราจึงกลายเป็นไม่มีโพธิ ทั้งที่มีเชื้อแห่งโพธิ ทั้งที่ธรรมชาติได้มอบหมายให้มาเสร็จแล้ว ส่วนโพธิแท้ ๆ นั้นมันเป็นเรื่องของสติปัญญาที่ได้เข้ามาแล้วจะต้องอบรมด้วยการศึกษา ด้วยการประพฤติกระทำให้เจือจางในสิ่งเหล่านั้น นี่เรียกว่าเป็นสิ่งที่ต้องอบรมขึ้นมา นอกจากจะต้องอบรมขึ้นมาแล้ว มันยังเป็นสิ่งที่ทำได้ยากด้วย อบรมได้โดยยาก แล้วมันยังมีลักษณะฝืนกระแสโลก มันไม่คล่องหรือสะดวก หรือลื่นไปตามกระแสโลก มันฝืนกระแสโลกเพราะว่าโลกนี้มันต้องการแต่จะไปในทางที่ง่าย คือตกไปในทางต่ำ ส่วนสิ่งนี้มันก็ฝืนกระแสโลก คือต้องการจะไปในทางสูงที่เราเรียกกันว่าดี นี่แหละสติปัญญาหรือที่เรียกว่าโพธินั้นมีลักษณะอย่างนี้”⁶

ท่านพุทธทาสภิกขุได้ประพันธ์บทประพันธ์ชื่อเรื่อง “เป็นมนุษย์หรือเป็นคน” เพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างมนุษย์และคนดังนี้

“เป็นมนุษย์	เป็นได้	เพราะใจสูง
เหมือนหนึ่งยุง	มีดี	ที่แววชน
ถ้าใจต่ำ	เป็นได้	แต่เพียงคน
ยอมเสียที	ที่ตน	ได้เกิดมา
ใจสะอาด	ใจสว่าง	ใจสงบ
ถ้ามีครบ	ควรเรียก	มนุษย์
เพราะทำถูก	พูดถูก	ทุกเวลา
เปรมปรีดา	คืนวัน	สุขสันต์จริง
ใจสกปรก	มืดมัว	และร้อนร่า
ใครมีเข้า	ควรเรียก	ว่า ฝีสึง
เพราะพูดผิด	ทำผิด	จิตประวิง
แต่ในสิ่ง	นำตัว	กลัวอบาย
คิดดูเถิด	ถ้าใคร	ไม่ยากตก
จงรีบยก	ใจตน	รีบชวนชวย
ให้ใจสูง	เสียได้	ก่อนตัวตาย
ก็สมหมาย	ที่เกิดมา	อย่าเชื่อน อยะฯ”

(2) **มีหิริโอตตปปะ** คือ มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป และการกระทำความชั่ว เหมือนกลัวอสรพิษไม่ยอมเข้าใกล้ พยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล

(3) **มีอุเบกขา** คือ มีใจเป็นกลาง รักความยุติธรรม ไม่เอนเอียงเพราะความรัก ความเกลียดชัง

⁶ พุทธทาสภิกขุ (หน้าที่ของมนุษย์) , งานบันลือธรรม 100 ปี ท่านพุทธทาส (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา) หน้า 11

ความกลัว และความไม่รู้

(4) มีอริยมรรค เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

คุณสมบัติเหล่านี้มีได้อยู่ในธรรมชาติของทุกคนจะมีหรือเกิดขึ้นได้ต้องได้รับการอบรมปลูกฝังตั้งแต่เด็กโดยครอบครัว สื่อ สิ่งแวดล้อมรอบตัว และระบบการศึกษา ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการอบรมปลูกฝังสิ่งดีและไม่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน การปลูกฝังบุคคลที่ดีที่สุดต้องเริ่มการอบรมปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ดังคำกล่าวที่ว่า “**ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก**” สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ สถาบันที่มีบทบาทในการอบรมปลูกฝังเด็กและเยาวชนไม่ได้ทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ละเลยและไม่สนใจในบทบาทของตนเองที่จะสร้างสรรค์ให้เด็กและเยาวชนของชาติให้เติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ความสามารถ มีจิตใจเสียสละและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมหรือจิตสาธารณะ (PUBLIC MINDNESS)

ครอบครัว เป็นสถาบันแรกที่คนทุกคนต้องเกี่ยวข้องและเป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างมากต่อพฤติกรรมของเด็ก เด็กที่เกิดมาในครอบครัวที่มีคุณธรรมจริยธรรม ใช้เหตุและผลในการอบรมสั่งสอนเด็ก เป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติเพราะ “**ตัวอย่างที่ดี ดีกว่าคำสอน**” เด็กเหล่านี้ก็จะเติบโตอย่างผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีเมตตา มีจิตใจที่เสียสละ อ่อนน้อมถ่อมตน มีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ตรงกันข้ามกับเด็กที่เติบโตในครอบครัวที่ขาดคุณธรรมจริยธรรม มีการทะเลาะเบาะแว้ง ใช้อารมณ์ในการอบรมสั่งสอนเด็กโดยไม่อธิบายเหตุและผลของการสั่งให้เด็กกระทำหรือละเว้นการกระทำที่ตนเองคิดว่าไม่ดีไม่ควรกระทำแต่จะใช้อำนาจขู่บังคับเด็ก ทำให้เด็กเหล่านี้เติบโตมาอย่างคนไร้คุณธรรมจริยธรรม มีลักษณะก้าวร้าว เห็นแก่ตัว เอาแต่ใจ ไม่รู้จักการเสียสละ และไม่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม โดยเฉพาะครอบครัวที่มีพ่อแม่วัตถุนิยมชอบแสวงหาแต่สิ่งที่เป็นวัตถุ ไม่ว่าจะได้อะไรมาโดยสุจริตหรือไม่ก็ตาม เมื่อพ่อแม่ไม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูก ลูกก็จะเติบโตแบบอย่างไม่ดีจากพ่อแม่ และจะเติบโตอย่างบุคคลที่ไร้คุณธรรมจริยธรรม เป็นปัญหาให้กับสังคมและประเทศชาติในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ครอบครัวจำนวนมากจะวัดความสำเร็จในการเลี้ยงลูก คือ การหาเงินให้ลูกใช้ไม่ขาดมือ และลูกสามารถสอบเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาในคณะที่เป็นวิชาชีพที่สามารถหาเงินสร้างรายได้ความมั่นคงทางการเงินในอนาคต เช่น แพทย์ วิศวกร นักกฎหมาย โดยครอบครัวเหล่านี้ไม่สนใจในการปลูกฝังอบรมลักษณะนิสัยที่ดีให้กับเด็ก เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญู ความมีคุณธรรมจริยธรรม ความมีระเบียบวินัย มีสัจจะ ตรงต่อเวลา รักความยุติธรรม ฯลฯ จึงไม่น่าแปลกใจที่จะได้เห็นข่าวว่า แพทย์ วิศวกร ก่อคดีอาชญากรรมร้ายแรง หรือนักกฎหมายที่ขาดคุณธรรมจริยธรรม

กลุ่มเพื่อน เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนถัดจากสถาบันครอบครัว การที่เด็กคบเพื่อนที่ดีก็จะมีโอกาสเติบโตเป็นคนดีมากกว่าเด็กที่คบเพื่อนไม่ดี เช่น ครอบครัวที่พ่อแม่ปฏิบัติธรรมจะสอนให้ลูกปฏิบัติธรรม ลูกก็จะให้ความสนใจอยู่กับกลุ่มเพื่อนที่ปฏิบัติธรรม ส่วนครอบครัวที่ไม่สนใจดูแลสั่งสอนลูกลูกอาจจะไปคบเพื่อนกลุ่มเสพยาเสพติดหรือแข่งรถมอเตอร์ไซด์ เพื่อสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้ผู้อื่นและอาจจะก่ออาชญากรรมร้ายแรงโดยไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองกระทำผิด การให้ความรู้แก่เด็กในการรู้จักแยกแยะและคบหาสมาคมกับเพื่อนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังคำสอนของพระพุทธองค์ในเรื่อง “มงคลสูตร” ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงข้อพึงปฏิบัติที่จะทำให้มนุษย์และเทวดามีความสุขความเจริญ 38 ประการ โดยทรงกล่าวถึงสิ่งพึงปฏิบัติในการคบหาคน คือ การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิตหรือคนดีและการบูชาบุคคลที่ควรบูชา

สื่อ ในปัจจุบันมีอิทธิพลต่อความคิด ความประพฤติและพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมากโดยพ่อแม่แทบจะไม่มีโอกาสรับรู้ถึงความประพฤติและพฤติกรรมของเด็กที่เปลี่ยนไปจากอิทธิพลของสื่อ โดยเฉพาะ SOCIAL MEDIA ในสังคมยุคปัจจุบัน

เมื่อประมาณสิบปีก่อนขณะที่ผู้เขียนรับราชการในกระทรวงมหาดไทยได้ไปรอรับบุตรชายที่โรงเรียนอัสสัมชัญประถมศึกษา ถนนสาทร เห็นครูคนหนึ่งกำลังวิ่งไล่จับนักเรียนชั้นประถมคนหนึ่ง ทราบ

ภายหลังว่าเด็กนักเรียนคนนี้มีพฤติกรรมเป็นมาเพียใช้กำลังข่มขู่เพื่อนที่อ่อนแอกว่าและนักเรียนรุ่นน้องเพื่อ
 มอบเงินให้ตนเอง ซึ่งเด็กที่มีพฤติกรรมเช่นนั้นไม่ใช่เกิดจากครอบครัวที่ยากจน ผู้เขียนจึงได้นำเรื่องดังกล่าวไป
 เล่าให้ข้าราชการกระทรวงมหาดไทยคนหนึ่งฟัง ซึ่งข้าราชการผู้นั้นมีบุตรชายเรียนอยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ
 วิทยาลัยข้าราชการผู้นั้นได้บอกว่า ลูกตนเองก็ทำตัวเป็นมาเพีย โดยเล่าให้ฟังว่า ตนเองมีบ้านอยู่ที่อำเภอ
 นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ทุกวันลูกจะโดยสารรถตู้พร้อมกับเด็กนักเรียนเพื่อนบ้านแถวเดียวกันเพื่อเข้ามา
 เรียนในกรุงเทพฯ มีอยู่วันหนึ่ง เพื่อนบ้านได้พาลูกชายมาฟ้องตนว่า ลูกของเพื่อนบ้านไม่ยอมไปโรงเรียน
 เนื่องจากลูกของข้าราชการกระทรวงมหาดไทยผู้นั้นได้ข่มขู่เอาเงินจากลูกเพื่อนบ้านทุกวัน จนไม่มีเงินไปกินข้าว
 ในโรงเรียน ข้าราชการกระทรวงมหาดไทยผู้นั้นได้เรียกลูกของตนเองมาสอบถาม โดยเด็กยอมรับสารภาพว่า
 กระทำผิดจริง และเล่าถึงสาเหตุมีพฤติกรรมเช่นนั้นเพราะจำจากสื่อโทรทัศน์ จึงตีลูกตนเองทั้งน้ำตา ด้วย
 ความเสียใจในการกระทำของลูก ผู้เขียนจึงได้แนะนำให้สอนลูกสวดมนต์ ไหว้พระ แม่เมตตา เพื่อเด็กจะได้มี
 เมตตาและพระรัตนตรัยจะได้นำทางชีวิตลูกไปในทางที่ดี โดยได้เล่าให้ฟังถึงประสบการณ์ตนเองซึ่งก่อนหน้านี้ก็
 ไม่ได้สวดมนต์เพราะเรียนหนังสือในโรงเรียนคาทอลิก จึงไม่รู้ว่าพระพุทธศาสนาสอนอะไร คนชักชวนให้ทำบุญก็
 ไม่สนใจเพราะว่าคิดว่าตนเองไม่ทำความเดือดร้อนให้ใครก็พอแล้ว จนเมื่ออายุประมาณสี่สิบปีเริ่มรู้สึกได้ว่า ชีวิต
 ตนมีแต่ความทุกข์และปัญหาและเริ่มรู้ว่าชีวิตของคนหมกมุ่นเป็นอย่างไร จึงได้เริ่มทำบุญและสวดมนต์โดยเริ่ม
 จากการสวดมนต์พระคาถา “ชินบัญชร” ของสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์โต พรหมรังสี โดยสวดมนต์ทุกวัน เมื่อ
 ปฏิบัติได้ระยะหนึ่งจึงได้รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของตนเอง ซึ่งก่อนหน้านั้นเป็นคนเจ้าอารมณ์ โกรธง่ายหาย
 ยาก ไม่รู้จักการให้อภัย กลับเป็นคนที่สงบนิ่งใช้สติในการดำรงชีวิตมากขึ้น มีเมตตาและรู้จักให้อภัยคนมากขึ้น
 มองโลกในแง่ดีมากขึ้น และมีสิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิตของตนเองมากขึ้น ข้าราชการผู้นั้นได้ฟังและแนะนำให้ลูกชาย
 ของตนเองที่ทำตัวเป็นมาเพียเริ่มสวดมนต์แม่เมตตาทุกวัน มีเวลาก็พาไปทำบุญให้ทานจนเด็กคนนั้นกลับ
 กลายเป็นคนมีความประพฤติดีมีเมตตาต่อผู้อื่น เมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้รับเลือกจากนักเรียนใน
 โรงเรียนให้เป็นหัวหน้านักเรียนและสอบเข้าเรียนต่อคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันจบ
 แพทยศาสตรบัณฑิต และได้รับทุนเจ้าฟ้ามหิดลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีให้ไปเรียน
 ต่อแพทย์เฉพาะทางในต่างประเทศ โดยข้าราชการผู้นั้นเล่าให้ฟังว่า การคัดเลือกแพทย์เข้ารับทุนเจ้าฟ้ามหิดล
 สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีพระราชดำริว่า แพทย์ทุกคนที่สมัครเข้ารับทุนเป็นคนเรียนเก่งอยู่แล้ว จึงขอให้
 คณะกรรมการคัดเลือกได้คัดเลือกแพทย์ที่มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ประจักษ์ให้เข้ารับทุน จึงเห็นได้ว่าการ
 สอนให้ลูกสวดมนต์ปฏิบัติธรรมและทำบุญให้ทานสามารถเปลี่ยนแปลงนิสัยเด็กมาเพียกลับกลายเป็น
 นายแพทย์ผู้มีความคุณธรรมจริยธรรมได้

ระบบการศึกษา ชีวิตคนเราส่วนใหญ่จะอยู่ในระบบการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงอุดมศึกษา
 ประมาณเกือบสี่สิบปีหรือมากกว่า ดังนั้น การศึกษาอบรมในระบบการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการให้
 การศึกษาอบรมปลูกฝังเด็กและเยาวชนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบขึ้นอยู่กับวิธีการให้การศึกษอบรมความรู้ความ
 เข้าใจและการใช้ความพยายามของผู้บริหารสถานศึกษาและครูอาจารย์เป็นสำคัญ ถ้าเราหวังจะให้คนที่
 เกี่ยวข้องกับกระบวนการของกฎหมายเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักนิติธรรม เป็นนักยุติธรรมหรือนักกฎหมายที่ดีมี
 คุณธรรม จริยธรรม ระบบการศึกษาจะต้องให้การศึกษอบรมปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีความคุณธรรม
 จริยธรรม เพราะถ้าไม่ปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีความคุณธรรมจริยธรรม เมื่อโตขึ้นเรียนกฎหมายก็จะใช้
 ความรู้ทางกฎหมายในการออกกฎหมาย ใช้กฎหมาย หรือตีความกฎหมาย เพื่อประโยชน์ของตนเองและพวก
 พ้อง โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและหลักนิติธรรม

ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา⁷ เป็นผู้ที่เลื่อมใสท่านไลบอบา ซึ่งเป็นอธิการบดีของมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงมากในประเทศอินเดีย โดยคนที่นับถือท่านไลบอบาถือว่าท่านเป็นนักบุญที่ยิ่งใหญ่ เป็นนักการศึกษาและที่สำคัญท่านเป็นผู้วิเศษ มีปาฏิหาริย์มากมายเป็นเหมือนพระโพธิสัตว์

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2526 ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ได้มีโอกาสเดินทางไปอินเดีย ได้รู้จักกลุ่มผู้เลื่อมใสอีกกลุ่มหนึ่งจากจังหวัดเชียงใหม่และพบท่านไลบอบาที่ประเทศอินเดีย ซึ่งท่านไลบอบาได้กล่าวกับ ดร. อาจอง และลูกศิษย์คนอื่น ๆ เกี่ยวกับการศึกษาว่า **“การศึกษาที่ขาดอุปนิสัยที่งดงาม ไม่เข้าใจถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ขาดคุณธรรมก็เป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายและมีอันตราย”** และท่านไลบอบาได้กล่าวต่อว่า “ช่วงชีวิตที่เหลือต่อจากนี้ทั้งหมด ขอให้หันมาสนใจการศึกษาของเด็กกันใหม่ ถ้าเราทำเรื่องการศึกษาให้กับเด็กก็ไม่ต้องทำอะไรอีกแล้วในชีวิต การใช้เวลาอยู่กับการสอนเด็กถือว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด และชีวิตเราก็จะสมบูรณ์ทุกประการ” ซึ่ง ดร.อาจอง ได้ให้คำมั่นสัญญากับท่านไลบอบาว่า **จะเดินบนเส้นทางของการศึกษาเพื่อสร้างคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีอุปนิสัยที่ดีงาม และจะต้องทำให้สำเร็จให้จงได้**

กลับจากอินเดียในครั้งนั้น ดร.อาจองและกลุ่มสมาชิกที่ไปด้วยกันประมาณ 9 คน ก็เลยตกลงกันว่า จะเริ่มทำเรื่องการศึกษาของเด็กกันอย่างไรดี

“นั่งคุยกันอยู่ตั้งนานหลายเดือนแต่ก็ไม่ว่าจะเริ่มกันยังไง เพราะไม่เคยมีใครทำมาก่อนเลย ในที่สุดก็ตกลงกันว่า แทนที่จะมาเสียเวลานั่งคุย เราเริ่มทดลองสอนเด็กกันเลยดีกว่า คัดเลือกเด็กสลัมจากแหล่งชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ เอามาทดลองสอน แล้วดูว่าได้ผลหรือไม่ ถ้าได้ผลเราก็จะดำเนินการตามแนวทางนั้นต่อไป...”

ดร.อาจองและกลุ่มสมาชิกเริ่มส่งอาสาสมัครเข้าไปคัดเลือกเด็กจากสลัมต่าง ๆ ที่อยู่ในกรุงเทพฯ โดยได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ของเด็กด้วยความเต็มใจ

การทดลองสอนเด็กในครั้งนั้นเป็นการสอนแบบสัปดาห์ละครั้ง ครั้งละสองชั่วโมง ซึ่งจัดที่ธรรมสถานในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากความช่วยเหลือของศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล ซึ่งเป็นหัวหน้าธรรมสถาน โดยแบ่งเด็ก ๆ ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุ 6-9 ปี 10-12 ปี และ 13-15 ปี

“พวกเราเริ่มใช้หลักการที่ได้ประชุมมาก็คือ สวดมนต์ นั่งสมาธิ เล่านิทาน มีกิจกรรม สมัยนั้นเราจะแบ่งเป็นเรื่อง เช่น วันนี้เราจะสอนเรื่องความรักและความเมตตา เราก็เริ่มด้วยการสวดมนต์ นั่งสมาธิ จากนั้นก็เล่านิทานเกี่ยวกับความรักและความเมตตา แล้วเราก็ร้องเพลงเกี่ยวกับความรักและความเมตตา เสร็จแล้วก็ทำกิจกรรมอะไรซักอย่าง เช่น ให้อาหารปลาและระบายสีออกมา ว่าอะไรคือความรักและความเมตตา และก็จบด้วยการแผ่เมตตา ทำอย่างนี้ทุกครั้ง”

เมื่อทำการสอนไปได้ระยะหนึ่งก็ปรากฏว่าเด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก มีคุณธรรมสูงขึ้น ชีวิตดีขึ้น ผู้ปกครองต่างก็รู้และยินดีกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

“พวกเราเห็นการเปลี่ยนแปลงของเด็ก ๆ ได้อย่างชัดเจน เช่น ช่วงแรก ๆ ที่เข้ามาเรียน รองเท้าของคนที่ถอดไว้รวมกับรองเท้าของคนอื่น ๆ หน้าห้องเรียนเกิดหายไป ตอนหลังเลิกเรียนผมก็ไม่ได้พูดอะไรกับเด็ก ๆ คิดว่าเด็กหนีไปซักคนด้วยความอยากได้ แต่พอเราสอนไปได้ไม่ถึงเดือน รองเท้าคู่นั้นก็กลับมาใหม่...”

ทางกลุ่มเลยตกลงกันว่า ถึงเวลาแล้วที่จะต้องเผยแพร่หลักการออกไปสู่ครูทั่วประเทศ จึงเริ่มต้นด้วยการเชิญระดับผู้บริหารของโรงเรียนเข้าร่วมอบรม เพื่ออธิบายหลักการเรียนการสอนในแนวทางดังกล่าว โดยมุ่งหวังที่จะให้ครูทั่วประเทศได้นำเอาวิธีการอย่างนี้ไปใช้ในวิชาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมหรือ

⁷ อติศาสตราจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจบการศึกษาปริญญาตรีเกียรตินิยมและปริญญาโท สาขา MECHANICAL SCIENCE จาก CAMBRIDGE UNIVERSITY ปริญญาเอก สาขาการสื่อสารโทรคมนาคม จาก IMPERIAL COLLEGE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY, LONDON UNIVERSITY, คุรุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นนักวิทยาศาสตร์ซึ่งเข้าร่วมโครงการอวกาศไวคิงส์ขององค์การนาซ่า ประเทศสหรัฐอเมริกา ในการออกแบบสร้างอุปกรณ์ควบคุมการร่อนลงของยานอวกาศไวคิงส์สองลำลงสู่พื้นผิวดาวอังคารเพื่อการสำรวจ

ศาสนาเพราะมองว่าหากการสอนแบบปกติ ซึ่งให้เด็กท่องจำในวิชาเหล่านี้ เด็กก็จะไม่ซึ่ง ไม่เข้าใจ และไม่รู้จักการนำไปใช้ แต่ถ้าเด็กได้เรียนรู้แนวทางนี้จะให้เกิดความสนุกในการเรียน เกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียน เด็กจะเข้าใจ และรู้จักนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี

หลังจากที่ตระเวนเดินสายอบรมครูทั่วประเทศจนได้ประมาณ 15,000 คน พวกครูก็เรียกร้องบอกว่าอยากดูโรงเรียนที่ใช้วิธีการแบบนี้จริง ๆ ในปี พ.ศ. 2533 ดร.อาจงและผู้ที่เกี่ยวข้องตกลงกันว่าจะตั้งโรงเรียนตัวอย่างขึ้นมาและด้วยความช่วยเหลือของมูลนิธิสัตยาไสและผู้มีจิตศรัทธา หาสถานที่ที่เหมาะสม ในที่สุดก็ได้สถานที่ในจังหวัดลพบุรี มีสิ่งแวดล้อมดี มีภูเขาอยู่ตรงกลาง อากาศบริสุทธิ์ เมื่อได้สถานที่แล้วก็ได้ขออนุญาตใช้ชื่อของท่านไสบาบาเพื่อตั้งเป็นชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนสัตยาไส” โรงเรียนเริ่มเปิดดำเนินการสอนในปี พ.ศ. 2535 ในลักษณะของโรงเรียนประจำและดำเนินการสอนโดยใช้วิธีการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปในทุกวิชาที่สอน ดังที่ท่านไสบาบาได้ให้หลักการของการศึกษาไว้ว่า “ปลายทางของการศึกษา คือ อุปนิสัยที่ดีงาม” ซึ่งก็ได้ตั้งเป็นปรัชญาของโรงเรียนด้วย

เด็กนักเรียนทุกคนที่เรียนที่โรงเรียนสัตยาไสไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน จะเสียเฉพาะค่าใช้จ่ายในเรื่องของอาหารการกินและข้าวของเครื่องใช้บางส่วนเท่านั้น โดยทางมูลนิธิสัตยาไสจะทำหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในเรื่องการเงินและเรื่องทั่วไป

“พวกเราทุกคนปรารถนาที่จะให้เด็กนักเรียนรู้จักเสียสละ หากเราเก็บค่าเล่าเรียนจากนักเรียน ก็แปลว่าโรงเรียนนี้ไม่ได้มีการเสียสละ แล้วเราจะหวังให้นักเรียนรู้จักเสียสละได้อย่างไร เราต้องเป็นตัวอย่งที่ดีของเด็กนักเรียนในทุก ๆ เรื่อง และที่สำคัญเด็กยากจนจะมีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนเด็กคนอื่น ๆ ด้วย โรงเรียนจะมีทั้งคนรวยและคนจนเรียนอยู่ร่วมกัน”

โรงเรียนสัตยาไสแห่งนี้จะทำการคลื่อนักเรียนออกเป็น 5 บ้าน ในแต่ละบ้านที่กำหนดขึ้นนั้น ทางโรงเรียนมุ่งหมายที่จะให้เด็กนักเรียนต่างระดับชั้นได้อยู่ร่วมกันและดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างพี่น้อง โดยแยกนักเรียนชายและหญิงอยู่กันคนละหลัง

“บ้านแต่ละหลังจะประกอบไปด้วยนักเรียนหลาย ๆ ระดับชั้นมาอยู่ร่วมกัน แต่ละบ้านจะมีกิจกรรมของตัวเอง เสาร์อาทิตย์เค้าจะทำอาหารรับประทานกันเอง เด็ก ๆ ดูแลบ้านกันเองเวลามีการแข่งขันกีฬา ก็จะแข่งกันระหว่างบ้าน ผลที่ได้ก็คือเด็กทุกคนจะรักและสนิทสนมกันมากทีเดียว ถึงแม้จะอยู่คนละระดับชั้นแต่ทุกคนก็รู้สึกเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน”

ครูของโรงเรียนสัตยาไสทุกคนได้รับการอบรมให้แทรก “คุณค่าความเป็นมนุษย์” เข้าไปในทุกวิชาที่สอน “คุณครูส่วนใหญ่มักจะสอนให้เด็กท่องจำเพื่อจะได้แก้ปัญหาในโจทย์ต่าง ๆ ได้ แต่อย่าลืมว่า เราไม่ได้สอนวิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์หรือวิชาใด ๆ แต่เราใช้วิชาเหล่านั้นในการสอนเด็กต่างหาก ตัวอย่างเช่น ในวิชาวิทยาศาสตร์ เราจะสอนเด็กว่า น้ำเมื่อถูกทำให้เย็นจะกลายเป็นน้ำแข็ง แต่ถ้าทำให้น้ำมีอุณหภูมิสูงขึ้น น้ำก็จะระเหยเป็นไอ ในทำนองเดียวกันชีวิตของเราถ้าเรามีแต่ความเยือกเย็น เราก็จะเป็นคนที่มีความมั่นคงเข้มแข็งเหมือนน้ำที่กลายเป็นน้ำแข็ง แต่ถ้าเราเป็นคนโมโหง่ายก็เท่ากับเราเผาผลาญตัวเอง ทำให้พลังงานสูญเสียไปเรื่อยๆ เหมือนกับน้ำที่ระเหยเป็นไอ เราก็จะรู้สึกเหนื่อยและไม่สบาย”

ทุก ๆ เช้าก่อนรับประทานอาหารเช้า เวลาประมาณตีห้าครึ่ง เด็ก ๆ ทุกคนก็จะมานั่งในห้องพระกันอย่างพร้อมเพรียง เพื่อสวดมนต์ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา และฟังนิทานหรือคำสั่งสอนต่าง ๆ ที่ ดร.อาจงได้สรรหามาเล่าให้เด็ก ๆ ฟังด้วยความเพลิดเพลินและได้ข้อคิดที่ดี ๆ สำหรับชีวิต

ในการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสจะเริ่มต้นด้วยการนั่งสมาธิก่อนเสมอ เพื่อให้เด็กมีจิตใจที่สงบ และเมื่อมีจิตใจที่สงบก็จะทำให้เด็กมีความจำที่ดี เรียนรู้ได้ดีขึ้น โดยมีครูเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าอยากเรียนรู้โดยอาศัยความรักและความเมตตาเป็นหลัก

ดร.อาจอง กล่าวว่า “การที่จะให้เกิดผลดีในการเรียนรู้ เราต้องสร้างสังคมรอบตัวเราให้เป็นสังคมของการเรียนรู้ เราเข้าไปช่วยสังคมและสังคมก็ช่วยเหลือเรา เราส่งเด็กออกไปเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น แพทย์แผนโบราณ แพทย์แผนไทย เรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ในขณะที่เดียวกันเราก็ช่วยเหลือสังคม เช่น ตำรวจว่า เค้ามียุทธธรรมน้อย เราก็จะไปอบรมเรื่องคุณธรรมให้เค้าฟัง หรืออย่างโรงเรียนที่อยู่ใกล้ ๆ ไม่มีครูต่างประเทศมาช่วยสอนภาษาอังกฤษเพราะไม่สามารถจ้างได้ เราก็ส่งครูต่างประเทศของเราไปช่วยสอน นอกจากนี้ผู้ปกครองก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เช่น น้าयाล่างงานที่โรงเรียนเราก็ทำกันเองได้ ก็เพราะมีผู้ปกครองของเด็กเป็นคนสอนให้ เราก็อบรมผู้ปกครองในเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรหลานเป็นการตอบแทน และในที่สุดเราก็ได้ออกไปแลกเปลี่ยนกับโลกภายนอก เช่น เมื่อเรารับครูต่างประเทศเข้ามาอบรมที่นี่ เค้าก็ยินดีรับเด็กของเราไปอยู่ที่ประเทศของเค้าในช่วงปิดเทอมฤดูร้อน โดยที่ครูเหล่านั้นสนับสนุนทุกอย่างยกเว้นค่าเดินทาง ซึ่งผู้ปกครองสามารถเก็บเงินส่งลูกของตัวเองไปเก็บเกี่ยวประสบการณ์ในต่างประเทศได้ เด็กของเราได้ไปทัศนศึกษาที่ต่างประเทศกันแทบทุกคน เช่น ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ หมู่เกาะฟิจิ ฯลฯ เพราะเราเคยอบรมครูที่มาจากประเทศต่าง ๆ เหล่านี้”

ดร.อาจอง ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไสว่า **“เราต้องการคนดีเหนือสิ่งใด เราต้องการสร้างคนที่มีคุณธรรมสูง ไม่ใช่สร้างคนเก่งเพราะคนเก่งแล้วเห็นแก่ตัว อันตราย แต่ถ้าเค้าดีแล้วเค้าจะเก่งเอง มีสมาธิ ความจำดี ทุกอย่างดีขึ้น”**

ในปี พ.ศ. 2547 โรงเรียนสัตยาไสได้รับการยกย่องจากสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่นของประเทศ โดยที่ผู้อำนวยการโรงเรียนก็ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น และ ดร. อาจอง ก็ได้รับการยกย่องให้เป็นคุณครูสอนโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น ด้วยเช่นกัน⁸

จากข้อมูลของกระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันมีโรงเรียนรัฐบาลสายสามัญ 31,116 โรงเรียน อาชีวศึกษา 421 โรงเรียน โรงเรียนเอกชนสายสามัญ-อาชีวและนานาชาติ 4,338 โรงเรียน ไม่นับโรงเรียนสอนศาสนาโรงเรียนกวดวิชาและโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จึงมีคำถามว่า มีโรงเรียนทั้งหมดกี่แห่งที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีหลักการและวิธีการสอนแบบโรงเรียนสัตยาไสที่มีหลักการของการศึกษาว่า **“ปลายทางของการศึกษา คือ อุบนิสัยที่ดีงาม”** โดยมีวัตถุประสงค์ในการสอน **“เพื่อสร้างคนที่มีคุณธรรมสูง ไม่ใช่สร้างคนเก่ง”** คำตอบคือ คงจะมีอยู่บ้างแต่คงจะเป็นส่วนน้อยมากที่โรงเรียนนั้นให้ความสำคัญกับการสร้างอุบนิสัยที่ดีงามให้แก่เด็ก เช่น โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย ซึ่งรัชกาลที่ 6 ทรงสถาปนาโรงเรียนขึ้นตามแบบอย่าง PUBLIC SCHOOL ของอังกฤษ หรือโรงเรียนรุ่งอรุณ (ซอยวัดยายร่ม ถนนพระรามสอง ซอย 33 ดาวคะนอง กรุงเทพฯ) และโรงเรียนสยามสามไตร (สุขุมวิท 89/1 บางจาก กรุงเทพฯ) ซึ่งเป็นโรงเรียนวิถีพุทธเช่นเดียวกับโรงเรียนสัตยาไส แต่โรงเรียนของไทยส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างอุบนิสัยที่ดีงามหรือสร้างคนที่มีคุณธรรมสูง มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการศึกษาจากจำนวนนักเรียนที่สามารถเข้าเรียนต่อในชั้นอุดมศึกษาโดยเฉพาะคณะวิชาชีพที่เป็นที่ต้องการของสังคม เพราะเป็นอาชีพที่มั่นคงมีรายได้ดี เช่น แพทย์ วิศวกร นักบัญชี นักกฎหมาย เป็นการสอนตามความต้องการของพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็ก โดยไม่ค่อยให้ความสำคัญในการสร้างอุบนิสัยที่ดีงามและคุณธรรมสูงให้กับเด็กและเยาวชนเพราะการวัดผลทางการศึกษาเรื่องคุณธรรมจริยธรรมและอุบนิสัยที่ดีงามมีลักษณะนามธรรมและวัดยาก รวมทั้งเป็นเรื่องที่สอนยากต้องใช้ความพยายามและเวลาในการสอนมาก ไม่เหมือนการสอนหนังสือ จึงทำให้ครูส่วนใหญ่ **“สอนหนังสือ แต่ไม่สอนคน”** สังคมเองก็มีส่วนสนับสนุนให้ครูสอนแต่หนังสือไม่สอนคน เพราะมีการขึ้นชมคนเก่งมากกว่าคนดี เช่น ขึ้นชมความสำเร็จของเด็กนักเรียนที่ส่งไปแข่งโอลิมปิกวิชาการแล้วได้เหรียญรางวัลกลับมา ขณะเดียวกันเราก็ไม่เคยติดตามดูว่าเด็กเก่งที่ได้เหรียญรางวัลโอลิมปิกวิชาการกลับมาเมื่อเติบโตเป็น

⁸ สานุพันธ์ ตันศิริวัฒน์ “อัจฉริยะบนทางสีขาว : ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา” (นันทบุรี : สำนักพิมพ์ปริมาตร, 2549) หน้า 145-190

ผู้ใหญ่ประกอบอาชีพและทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติบ้าง หรือมีแต่หารายได้สร้างความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัว โดยไม่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

จากประสบการณ์ของผู้เขียนเองขณะรับราชการอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรีมีผู้บริหารสถานศึกษาหลายแห่งทั้งรัฐและเอกชนบ่นให้ฟังว่าจะจัดค่ายอบรมธรรมะให้กับเด็ก 3-4 วัน ปรากฏว่า ครูส่วนใหญ่ของโรงเรียนพากันคัดค้านบอกว่าเสียเวลาเรียนหนังสือ และมีนายทหารหนึ่งนายซึ่งรับราชการอยู่ที่ปราจีนบุรีได้เล่าให้ฟังว่ามีบุตรชายเรียนอยู่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยได้พาลูกลาออกจากโรงเรียนมาเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัดปราจีนบุรีเพราะตนเองคิดว่าโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยเด็กส่วนใหญ่จะอ่อนวิชาการเพราะมุ่งสร้างอุปนิสัยที่ดีแก่เด็ก ตนเองกลัวว่าลูกจะมีปัญหาเมื่อจำเป็นต้องสอบเข้ามหาวิทยาลัยจะสอบเรียนต่อไม่ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ว่าผู้ปกครองและครูส่วนใหญ่ต้องการสอนวิชาการให้แก่เด็กมากกว่าเรื่องคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างอุปนิสัยที่ดีงาม โรงเรียนจึงทำหน้าที่เหมือนโรงเรียนกวดวิชา ปัญหาที่ตามมาเด็กเหล่านี้ก็จะเติบโตแบบคนเก่งแต่ไม่มีคุณธรรมจริยธรรม จะคิดถึงแต่ตัวเองทำเพื่อตัวเองอยู่เพื่อตัวเอง ไม่มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม หากแต่โตขึ้นเรียนกฎหมายหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการของกฎหมายเราจะหวังให้เด็กเหล่านั้นเป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรม ยึดมั่นในหลักนิติธรรม เป็นนักยุติธรรมหรือนักกฎหมายที่ดีคงจะเป็นเรื่องยาก เด็กที่เติบโตมาโดยขาดคุณธรรมจริยธรรมก็ทำตัวเป็นเสมือนปลวกมอดคอยกัดกินบ้านเรือนของตนเองโดยไม่คิดจะทำประโยชน์อะไรให้กับบ้านเรือนของตนเอง

6. บทสรุป

ขณะนี้สถานการณ์บ้านเมืองเต็มไปด้วยปัญหา โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอันเนื่องมาจากการช่วงชิงอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตนรวมทั้งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน องค์กรร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ในปี พ.ศ.2556 ได้จัดลำดับประเทศไทยในเรื่องการคอร์รัปชันจากรำดับที่ 88 ไปอยู่ลำดับที่ 102 จาก 177 ประเทศ โดยได้คะแนน 35 คะแนน ใน 100 คะแนน โดยระบุว่า “ไทยกำลังเข้าสู่มหาดอร์ปชั่น” และมีผู้กล่าวว่า หากบ้านเราเข้มงวดเรื่องคอร์รัปชันเหมือนสิงคโปร์คงจะมีคนติดคุกครึ่งประเทศ ทั้งนี้ เพราะคนในสังคมไทยส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะระดับผู้นำขาดคุณธรรม จริยธรรม ไม่มีหิริโอตตปปะ แสวงหาอำนาจและยึดมั่นในผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องมากกว่าผลประโยชน์ของประเทศชาติ จึงถึงเวลาแล้วที่จะต้องมีการปฏิรูปการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ระบบกฎหมาย การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิรูป “คน” ด้วยระบบการศึกษาอบรมที่มุ่งปลูกฝังอุปนิสัยอันดีงามและมีคุณธรรมจริยธรรมสูง โดย...

(1) เริ่มต้นการปฏิรูปตนเองและคนรอบข้างให้มีอุปนิสัยที่ดีงาม และมีคุณธรรมจริยธรรม ให้ตนเองและคนรอบข้างมีจิตใจที่เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความเป็นมนุษย์มีหิริโอตตปปะ มีอุเบกขา รักความยุติธรรม และมีอริยมรรค เป็นหลักในการดำเนินชีวิต

(2) ปฏิรูประบบการศึกษาของประเทศ โดยเริ่มต้นที่ผู้บริหารของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มุ่งเรื่องการสร้างอุปนิสัยที่ดีงามและคนที่มีคุณธรรมสูงมากกว่าสร้างคนเก่งแต่เห็นแก่ตัว โดยมีเป้าหมายจะสร้างสังคมไทยจากสังคมของคนที่มีจิตใจต่ำให้เป็นสังคมของมนุษย์ที่มีจิตใจสูง ทั้งนี้ คงจะต้องให้การศึกษอบรมผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนให้เข้าใจว่า การสร้างคนเก่งแต่เห็นแก่ตัว อันตรายและการศึกษาที่ขาดอุปนิสัยที่ดีงามไม่เข้าใจคุณค่าความเป็นมนุษย์ ขาดคุณธรรมก็เป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์และมีอันตราย

ระบบการฝึกอบรมหลักสูตรของหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ เช่น หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตยของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญต้องมุ่งเน้นสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและความมีคุณธรรมจริยธรรมมากกว่าฝึกอบรมเรื่องวิชาการหรือการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเพื่อผลประโยชน์ของผู้เข้ารับการอบรม โดยใช้วิธีการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปในทุกวิชาที่สอน

(3) ต้องเร่งสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้กับคนในสังคมว่า “อุปนิสัยที่ดีงามและความมีคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญยิ่งกว่าความรู้ทางวิชาการ” เพราะถ้าเด็กเก่งแต่เห็นแก่ตัว เอาแต่ได้ ก็จะทำให้ความรู้ของตนเองสร้างผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมและประเทศชาติ เมื่อประเทศชาติเสียหายคนในสังคมก็จะได้รับความเดือดร้อนทุกคน และเด็กเก่งที่เห็นแก่ตัว ก็จะไม่มีการอยากคบหาสมาคม โตขึ้นมีครอบครัว ๆ ก็จะล่มสลาย เพราะจะทำให้คนในครอบครัวไม่มีความสุข ผลสุดท้ายเด็กคนนั้นก็จะเป็นคนที่ไม่มีความสุขเองด้วย สถาบันครอบครัวต้องล่มสลาย จึงต้องเร่งอบรมสร้างทัศนคติของคนในประเทศตามคำกล่าวของ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (ALBERT EINSTEIN) ที่ว่า “การมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่นเท่านั้นจึงมีชีวิตที่มีคุณค่า”

การปฏิรูปคนด้วยระบบการศึกษาอบรมและการสร้างทัศนคติที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นกับคนในสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าเราไม่มีผู้นำประเทศและผู้นำองค์กรที่เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมสูง มีอุปนิสัยที่ดีงามเป็นตัวอย่างให้กับคนในประเทศ เป็นผู้ทำงานมุ่งผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นเสียสละมีสัจจะ ซึ่งเป็นปัญหาว่าเราจะหาคนอย่างนี้ได้อย่างไร จึงเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีทุกคนในสังคมไทยโดยเฉพาะองค์กรอิสระต่าง ๆ ต้องช่วยกันพิจารณาและน้อมนำพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ในบ้านเมืองนั้นที่ทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครที่จะทำให้คนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อย จึงเป็นการมิใช่ทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดีให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจไม่ให้อำนาจเดือดร้อนวุ่นวายได้”⁹ มาทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติโดยเร็ว และหากประเทศไทยมีพลเมืองดีที่มากพอคงจะทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

⁹ พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2512